

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΕ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΗΛΙΟΥ 14 | 1/15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1976 | ΑΡΙΘ. 3-4

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

2. ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ († 109 ἢ 107 μ. Χ. ;).*

5. Π η γ α ί.

1. Μεταξύ τῶν φιλολογικῶν π η γ ῶ ν, αἵτινες ἐβοήθησαν τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἐπιστολῶν του, εἰς τὴν πρώτην σειρὰν ἔρχεται ἡ Κ.Δ., μάλιστα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Κ λ ἡ μ ε ν τ α Ὶ ῶ μ η ς, ὅστις ἤντλησε τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιστολῆς του πρὸς Κορινθίους ἐκ τῆς Π.Δ., σπανιώτατα δὲ ἐκ τῆς Κ.Δ. Ὁ Ἰγνάτιος σέβεται καὶ τὴν Π.Δ. καὶ κατ' ἐξοχὴν τοὺς Προφῆτας, οἵτινες φέρονται ὡς μάρτυρες τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ (π.χ. Μαγν. 8,2.9,2. Φιλ. 5,2. Σμυρν. 7,2) ἐκτιμᾷ δὲ καὶ τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον, τὸν προτυποῦντα τὴν ὀρθὴν πορείαν ἐν τῇ πράξει τοῦ βίου τῶν χριστιανῶν. Ἐνταῦθα δὲ συμπορεύεται μετὰ τοῦ Κλήμεντος ὁ Ἰγνάτιος, ἐφ' ὅσον ἀμφοτέρω ἀντιθέσειν εὐρίσκουν μετὰ τὴν Π. καὶ Κ.Δ. Ἀλλ' ὁ Ἰγνάτιος ἐξαίρει τὸν «προπαιδευτικὸν» χαρακτῆρα τῆς Π.Δ. (Φιλ. 9,1), ἐνῶ ὁ Κλήμης ἐξαίρει τὴν ἰδιαιτέραν ἀξίαν τῆς Π.Δ. διὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Μεσσίου. Ὁ Κλήμης φαίνεται στενωδῶς συνδεδεμένος μετὰ Ἰουδαϊκῆς Παραδόσεως, ἐνῶ ὁ Ἰγνάτιος προέρχεται ἐξ ἔθνικο-χριστιανικῆς φιλελευθέρως Παραδόσεως, Ἀντιοχεια-νῆς ὑφῆς, ἣτις καὶ ἀντιιουδαϊκὰς τάσεις ἐμφανίζει.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 43 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 τεύχους.

2. Ὡς γνωστόν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰγνατίου δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι ἀποτετελεσμένοι οἱ Κανὼν τῆς Κ.Δ. Ὁ Ἰγνάτιος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του ἐκ τῶν Εὐαγγελίων χρησιμοποιοεῖ τὸν Ματθαῖον, τὸν Μάρκον οὐδαμοῦ, τὸν δὲ Λουκᾶν δὲν δύναται τις μετ' ἀσφαλείας νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ἐχρησιμοποίησεν, ἐπὶ τῇ βάσει καὶ μόνον ἀορίστων τινῶν θέσεων. Αἱ Πράξεις ἐχρησιμοποιοήθησαν εἰς τινὰς θέσεις. Τὸ πρόβλημα, ἂν ὁ Ἰγνάτιος ἐγνώριζε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἰωάννου, παραμένει ἀναπάντητον, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ C h r. M a u r¹⁴ ν' ἀποδείξῃ τὴν γνώσιν ἔργων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου. Τὸ μόνον, ὅπερ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ νὰ στηρίξῃ πῶς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ὡς ἄνω ἐρευνητοῦ, εἶναι ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἦτο γνώστης τῆς Ἰωαννείου Θεολογίας. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προβάλλει τὸ ἐρώτημα: Ἐὰν ὁ Ἰγνάτιος ἐγνώριζε τὰ ἔργα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, μάλιστα δὲ τὸ ὡς σήμερον ἔχει Εὐαγγέλιον αὐτοῦ, διατί παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ σαφῆ χωρία ἐξ αὐτοῦ ἢ ἀπλῶς νὰ μνημονεῦσῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ Εὐαγγελίου τούτου; Διατί τόσον σαφῶς ὁμιλεῖ περὶ Παύλου καὶ τόσα χωρία ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ προσλαμβάνει ἢ καὶ ἀπὸ μνήμης ἐκτίθησιν; Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Παύλου ἐπὶ τοῦ Ἰγνατίου ἐμφανίζεται εἴτε ὑπὸ τὴν μνείαν χωρίων, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν ὑπαινιγμῶν, εἴτε καὶ ὑπὸ τὸν τύπον συγγενῶν εἰκόνων καὶ παραστάσεων, εἴτε ἀκόμη διὰ τῆς χρήσεως λεκτικῶν φράσεων καὶ ὄρων, Παυλείου προελεύσεως. Σαφέστατα διακρίνεται ἡ πολλὰ πλῆ χρῆσις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου πρὸς Ἐφεσίους, ὡς καὶ τῆς Α' πρὸς Κορινθίους. Παραβάλλον τις τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου πρὸς Ἐφεσίους καὶ τὴν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου, ἀντιλαμβάνεται παρευθὺς πλήρεις ὁμοιότητας, τόσον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν φραστικὴν διατύπωσιν τῶν ἐννοιῶν. Ἐπίσης ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου πρὸς Ρωμαίους, Γαλάτας, πιθανῶς πρὸς Κολοσσαεῖς, Α' Θεσσαλονικεῖς, Α' Τιμόθεον, Τίτον, ἴσως ἢ πρὸς Φιλήμονα καὶ ἄλλαι. Κατὰ ταῦτα, αἱ ἀναφοραὶ αὗται, αἱ χρησιμοποιοηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου, εἶναι κατ' ἐξοχὴν στοιχεῖα τῆς Παυλείου Θεολογίας, καὶ

14. Ignatius von Antiochien und das Johannesevangelium. Zürich 1949.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Ὁ Σμύρνης Πολύκαρπος.

Τὴν 23ην Φεβρουαρίου ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴν μνήμην τοῦ ἐπισκόπου Σμύρνης καὶ μάρτυρος Πολυκάρου. Οὗτος, ἀνήκων εἰς τὴν χορείαν τῶν λεγομένων Ἀποστολικῶν Πατέρων, ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐπιφανεστέρων διδασκάλων τοῦ ἀρχαῖου χριστιανισμοῦ, ἀξιοθεὶς νὰ ὑπογράψῃ μὲ τὸ αἷμά του τὴν ὡραίαν πνευματικὴν του ὑποθήκην, ἣ ὁποία κοσμεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν Γραμματείαν. Διότι, ὁμολογήσας εὐθερῶς τὸν Χριστὸν πρὸ τοῦ Ρωμαίου ἀνθυπάτου, ἔχυσε τὸ αἷμά του δι' Αὐτόν. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ὑποδειγματικὸς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Πολύκαρπος, διὰ τοῦ βίου του καὶ τοῦ ἐνδόξου τέλους του, φωτίζει τὸν Κλήρον τῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὡς εὐγλωττος ὑπογραμμός. Μᾶς διδάσκει ὅτι ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας σημαίνει ἄνθρωπον «συναποθνήσκοντα» μὲ τὸν Ἰησοῦν (πρὸβλ. Β' Τιμ. β' 11) χάριν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς.

ἅμα τῆς γνωστῆς Ἰωαννείου Θεολογίας, χωρὶς βεβαίως ὁ Ἰγνάτιος ν' ἀποξενωθῆ τῶν ἰδίων ἰδεῶν καὶ ἀπόψεων, ἀνευ οὐδεμιᾶς δῆλον ὅτι προσωπικῆς συμμετοχῆς καὶ συμβολῆς τοῦ Ἰγνατίου εἰς θεολογικὰ θέματα. Πρόβλημα μὴ διαλευκανθὲν ὑπάρχει, ἂν ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ τούτου Πατρὸς καὶ αἱ Καθολικαὶ ἐπιστολαί. Πάντως φαίνεται νὰ ἐχρησιμοποίησεν οὗτος, ἐνίοτε δὲ ἀπὸ μνήμης, ἔνια χωρία ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἰς τὰς ἀρμοζούσας θέσεις τῶν σκέψεών του.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Αἱ ἀξίαι τῆς παραδόσεως.

Ἡ Ἱστορία ἀποδεικνύει ὅτι κατ' ἐξοχὴν θεματοφύλαξ τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιῶν τῆς Παραδόσεως τοῦ Γένους μας εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Αὐτὴ τὰς διατηρεῖ καὶ τὰς καλλιιεργεῖ, προβάλλουσα τὸ φῶς των εἰς τὸν λαόν. Γνωστοῦ δὲ ὄντος ὅτι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ ὑγιὲς ἐθνικὸν φρόνημα διέρχεται δεινὴν κρίσιν, ὡς ἐκ τῆς ὑλόφρονος νοστοροπίας τοῦ αἰῶνός μας, καθίσταται φανερόν, ὅτι εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος πρόπει ν' ἀνταποκριθῆ μὲ περισσότερον ζῆλον. Ζῆλον ποῦ οἱ κύριοι φορεῖς του δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ποιμένας τῆς. Ὅτι τὸ ἐλληνικὸν καὶ τὸ ὀρθόδοξον ἄς τὸ ἔχουν εἰς τὴν καρδίαν των καὶ εἰς τὰ χεῖλη των. Ἄς τὸ μεταδίδουν μὲ ἀγάπην καὶ ἱερὸν πάθος.

Ὡς ἄργυρος καὶ χρυσός.

«Ὡσπερ δοκιμάζεται ἐν καμίνῳ ἄργυρος καὶ χρυσός, οὕτως ἐκλεκταὶ καρδίαι παρὰ Κυρίου» (Παροιμ. ιζ' 3). Τὸ Γραφικὸν τοῦτο ρητὸν ἰσχύει διὰ πάντας τοὺς πιστούς. Ἰδιαιτέραν ὅμως αἰγλήν ἔχει εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ καλοῦ ποιμένος, τοῦ κατ' ἐξοχὴν «ἐκλεκτοῦ» ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ ζωὴ του δοκιμάζεται ἀπὸ πολλὰς θλίψεις, διότι καὶ τὸ ἔργον του — ἔργον σωτηρίας ὄχι μόνον τῆς ἰδικῆς του, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ψυχῶν — εἶναι βαρὺ καὶ ἐπίμοχθον. Πολλὰ καὶ ποικίλα αἱ δυσκολίαι του. Ἄλλ' ὁ ὄντως ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Κύριον ἐργάτης τοῦ νοητοῦ Ἀμπελω-νος δὲν πρόπει ν' ἀποκάμνη εἰς αὐτὸ οὔτε νὰ τὸν πτοοῦν αἱ ἀπαντώμεναι ἀντιξοότητες. Αἶται ἀποδεικνύουν, μὲ τὴν παρουσίαν των, ὅτι αὐτὸς καὶ τὸ ἔργον του εἶναι εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Κυρίου κατὰ τὸ πολύτιμον. Καὶ ἡ Χάρις δὲν θὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ χαθῆ. Ὑπὸ τὸ αἰσιόδοξον τοῦτο πρῶσιμα, ἄς ἐντείνονν οἱ ποιμένες μας τὰς προσπαθείας των εἰς τὸν χῶρον τῆς ἱεραῆς ἀποστολῆς των, ὡς μάρτυρες τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸν κόσμον.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΡΓΟΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης († 394) περιγράφει πῶς ἡ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας διαποτίζει, ἐξωραΐζει καὶ ἀνυψώνει εἰς ἑορταστικὰς σφαίρας τὴν ζωὴν τῆς οἰκογενείας¹. Ὡσαύτως οὗτος περιγράφει χαρακτηριστικῶς χριστιανικοὺς ναοὺς, ὡς λ.χ. τὸν ὀκταγωνικὸν ναὸν τῆς Νύσσης, ὅστις καλύπτεται διὰ κτιστοῦ τρουύλλου καὶ ἔχει στρεπτοὺς κίονας μὲ κορινθιάζοντα κιονόκρανα². Ὁ αὐτὸς ἱερός πατήρ ἐκδηλώνει τὸν θαυμασμόν του διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ναῶν, τὸ κάλλος τῆς διακοσμήσεως, τὴν σύνθεσιν τῶν ψηφίδων κ.τ.τ.³. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἐξαίρει γενικῶς τὴν

1. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγος γ' εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα, ἐν Migne Ἐ.Π. τόμ. 46, στ. 657.

2. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμφιλόχιον, ἐν Migne Ἐ.Π. 46, 1093-1100.

3. Πρβλ. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν Θεόδωρον, ἐν Migne Ἐ.Π. τόμ. 46, 737-740, ἐνθα λέγονται τὰ ἑξῆς: «Ἐλθὼν δὲ εἰς τι χωρίον ὁμοιον τούτῳ, ἐνθα σήμερον ὁ ἡμέτερος σύλλογος, ὅπου μνήμη δικαίου καὶ ἁγίου λείψανον· πρῶτον μὲν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῶν ὀρωμένων ψυχαγωγεῖται, οἶκον βλέπων ὡς Θεοῦ ναόν, ἐξησκημένον λαμπρῶς τῷ μεγέθει τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῷ τῆς ἐπικοσμῆσεως κάλλει, ἐνθα καὶ τέκτων εἰς ζῶον φαντασίαν τὸ ξύλον ἐμόρφωσε, καὶ λιθοξόος εἰς ἀργύρου λειότητα τὰς πλάκας ἀπέξεσεν. Ἐπέχρωσε δὲ καὶ ζωγράφος τὰ ἄνθη τῆς τέχνης ἐν εἰκόνι διαγραφάμενος, τὰς ἀριστείας τοῦ μάρτυρος, τὰς ἐνστάσεις, τὰς ἀλληγορίας, τὰς θηριώδεις τῶν τυράννων μορφάς, τὰς ἐπιρρείας, τὴν φλογότροφον ἐκείνην κάμινον, τὴν μακαριωτάτην τελείωσιν τοῦ ἀθλητοῦ, τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς τὸ ἐκτόπωμα, πάντα ἡμῶν ὡς ἐν βιβλίῳ τινὶ γλωττοτρόφῳ διὰ χρωμάτων τεχνουργησάμενος, σαφῶς διηγόρευσε τοὺς ἀγῶνας τοῦ μάρτυρος, καὶ ὡς λειμῶνα λαμπρὸν τὸν νεῶν κατηγάτισεν· οἶδε γάρ καὶ γραφὴ σιωπῶσα ἐν τοίχῳ λαλεῖν καὶ τὰ μέγιστα ὠφελεῖν· καὶ ὁ τῶν ψηφίδων συνθέτης, ἱστορίας ἄξιον ἐποίησε τὸ πατούμενον ἔδαφος». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ λείψανον τοῦ μάρτυρος, «ὡς σῶμα ζῶν καὶ ἀνοῦν οἱ βλέποντες κατασπάζονται, τοῖς ὀφθαλμοῖς, τῷ στόματι, ταῖς ἀκοαῖς, πάσαις προσάγοντες ταῖς αἰσθήσεσιν, εἶτα τὸ τῆς εὐλαβείας καὶ τὸ

ἀνέγερσιν «κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐπὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματι ναῶν τε καὶ θυσιαστηρίων», ὡς «καὶ τὴν σεμνὴν τε καὶ ἀναίμακτον ἱερωσύνην»⁴. Χαρακτηριστικά εἶναι τὰ περὶ τοῦ καθιερωθέντος θυσιαστηρίου τονιζόμενα ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πατρὸς: «Τὸ θυσιαστήριον τοῦτο τὸ ἅγιον, ᾧ παρεστήκαμεν, λίθος ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν κοινός, οὐδὲν διαφέρων τῶν ἄλλων πλακῶν, αἱ τοὺς τοίχους ἡμῶν οἰκοδομοῦσι καὶ καλλωπίζουσι τὰ ἐδάφη. Ἐπειδὴ δὲ καθιερώθη τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ καὶ τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο, ἐστὶ τράπεζα ἁγία, θυσιαστήριον ἄχραντον, οὐκέτι παρὰ πάντων ψηλαφώμενον, ἀλλὰ μόνον τῶν ἱερέων, καὶ τούτων εὐλαβουμένων»⁵.

Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ μαρτυρίαι τοῦ Γρηγορίου Νύσσης περὶ τῶν ἑορτῶν τοῦ Μ. Σαββάτου⁶ καὶ τοῦ Πάσχα⁷, τῆς Ἀναλήψεως⁸, τῆς Πεντηκοστῆς⁹, καὶ περὶ τῶν ἑορτῶν διαφόρων μαρτύρων καὶ ἁγίων¹⁰.

τοῦ πάθους ἐπιχέοντες δάκρυον, ὡς ὀλοκλήρῳ καὶ φαινομένῳ τῷ μάρτυρι τὴν τοῦ πρεσβεύειν ἱκεσίαν προσάγουσιν, ὡς δορυφόρον τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντες, ὡς λαμβάνοντα τὰς δωρεάς, ὅταν ἐθέλῃ ἐπικαλούμενοι» (αὐτόθι, στ. 740).

4. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγος κατηχητικός ὁ μέγας, ἐν Μίγνε Ἑ.Π. 45, 53-56.

5. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ, ἐν Μίγνε Ἑ.Π. 46, 581-582.

6. Τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους τοῦ Γραπτοῦ συντεθὲν ἰδιόμελον τοῦ Μ. Σαββάτου «Τὴν σήμερον μυστικῶς ὁ μέγας Μωϋσῆς προδιετυποῦτο...» εἶναι σχεδὸν ἀντιγραφὴ βαθυστοχάστων φράσεων τοῦ φιλοσόφου πατρὸς Γρηγορίου Νύσσης, περιεχομένων ἐν τῷ Α' Λόγῳ εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα, Μίγνε Ἑ.Π. 46, 601.

7. Γρηγορίου Νύσσης, αὐτόθι, στ. 600-689.

8. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν, ἐν Μίγνε Ἑ.Π. 46, 689-696.

9. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστήν, ἐν Μίγνε Ἑ.Π. 46, 696-701.

10. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγος εἰς Στέφανον πρωτομάρτυρα εἰς μάρτυρα Θεόδωρον· εἰς ἁγίους τεσσαράκοντα (λόγοι δύο)· εἰς Γρηγόριον θαυματουργόν, Μίγνε Ἑ.Π. 46, 690-701.

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἐξαίρει τὴν ἐν τοῖς μυστηρίοις σύνδεσιν τοῦ αἰσθητοῦ στοιχείου μετὰ τῆς ἀοράτου καὶ μυστικῆς ἐνεργείας. «Διὸ μὴ καταφρονήσης τοῦ θεοῦ λουτροῦ, μηδὲ ὡς κοινὸν αὐτὸ ἐξευτελίσης, διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος. Τὸ γὰρ ἐνεργῶν μέγα καὶ ἀπ' ἐκείνου θαυμαστά γίνεται τὰ τελούμενα... Ὁ ἄρτος πάλιν ἄρτος ἐστὶ τέως κοινός· ἀλλ' ὅταν αὐτὸν τὸ μυστήριον ἱερουργήσῃ, σῶμα Χριστοῦ λέγεται τε καὶ γίνεται. Οὕτω τὸ μυστικὸν ἔλαιον, οὕτως ὁ οἶνος· ὀλίγου τινὸς ἄξια ὄντα πρὸ τῆς εὐλογίας, μετὰ τὸν ἁγιασμόν τὸν τοῦ Πνεύματος, ἐκάτερον αὐτῶν ἐνεργεῖ διαφόρως»¹¹.

Ἐπειτα ὁ αὐτὸς ἱερός πατήρ ἀναφέρει, ὅτι ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ κατὰ τὴν χειροτονίαν ἐψάλλετο ὁ ψαλμὸς ρμστ', ἐνῷ ὁ στίχος «Μέγας Κύριος καὶ μεγάλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς» ἦτο ὑπόψαλμα, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Γρηγόριος Νύσσης παρατηρεῖ: «Ἦκουσα τοῦ ὑποψάλματος, ὃ κοινῇ πάντες ὑμολογοῦντες ἐπήειμεν»¹².

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Θεϊὰν Λειτουργίαν, ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἀναφέρεται εἰς τὸν καθαγιασμόν τῶν τιμίων δώρων λέγων τὰ ἐξῆς: «Καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο τὸ σῶμα ἄρτος τῇ δυνάμει ἦν, ἠγιάσθη δὲ τῇ ἐπισκηνώσει τοῦ Λόγου τοῦ σκηνώσαντος ἐν τῇ σαρκί. Οὐκοῦν ὅθεν ὁ ἐν ἐκείνῳ τῷ σώματι μεταποιηθεὶς ἄρτος εἰς θεϊαν μετέβη δύναμιν, διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ νῦν τὸ ἴσον γίνεται. Ἐκεῖ τε γὰρ ἡ τοῦ Λόγου χάρις ἅγιον ἐποίει τὸ σῶμα ᾧ ἐκ τοῦ ἄρτου ἡ σύστασις ἦν, καὶ τρόπον τινὰ καὶ αὐτὸ ἄρτος ἦν· ἐνταῦθα τε ὡσαύτως ὁ ἄρτος, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος, ἀγιάζεται διὰ Λόγου Θεοῦ καὶ ἐντετύξεως, οὐ διὰ βρώσεως προϊῶν εἰς τὸ σῶμα γενέσθαι τοῦ Λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ Λόγου μεταποιούμενος, καθὼς εἶ-

11. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ, Migne 'E.Π. 46, 581-582.

12. Παν. Τρεμπέλα, Λειτουργικοὶ τύποι Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῆς, σ. 128.

ρηται ὑπὸ τοῦ Λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου»¹³. Σημειωτέον, ὅτι ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Γρηγορίου Νύσσης ἀπαντῶνται ἐκφράσεις παράλληλοι πρὸς τὰς ἐν τῇ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μ. Βασιλείου φερομένη λειτουργία ὑπαρχούσας. Ὁ Brightman λ.χ. μνημονεύει τὴν ἐξῆς περικοπὴν τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: «Καὶ σαρκῶθεις ἐν τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τοῦ θανάτου, ἐν ᾧ κατειχόμεθα ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας πεπραμένοι, δοὺς ἀντάλλαγμα τῆς λυτρώσεως τῶν ψυχῶν ἡμῶν τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα, ὃ ἐξέχεε διὰ τοῦ σταυροῦ καὶ ὁδοποιήσας ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, ἥξει γάρ»¹⁴.

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης μαρτυρεῖ, τέλος, ὅτι ἡ ἀδελφή του Μακρίνα ὡς διακόνισσα «ταῖς μυστικαῖς ὑπηρεσίαις τὰς χειρὰς ἑαυτῆς ἔχρισε» καὶ ὅτι, ὅταν αὕτη ἦτο ἀσθενής, «ἐντὸς γενομένη τοῦ θυσιαστηρίου, παννύχιον προσπίπτει τῷ Θεῷ τῶν ἰάσεων»¹⁵.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

---

13. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγος μέγας κατηχητικός 37, ἐν Migne Ἑ.Π. 45, 93-97.

14. Γρηγορίου Νύσσης, Πρὸς Εὐνόμιον ἀντιρρητικοὺς λόγοι ΙΙ, ἐν Migne Ἑ.Π. 45, 473.

15. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸν βίον τῆς ὁσίας Μακρίνης, ἐν Migne Ἑ.Π. 46, 992.

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140).

Η ΘΥΡΑ ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ*

2. Πλησίον τοῦ Χριστοῦ ἡ σωτηρία.

Ἡ θύρα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου παραμένει πάντοτε ἀνοικτή. Εἶναι ὁ Χριστός. «Ἐγώ εἰμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ σωθήσεται καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει» (Ἰωάν. ι', 9). Ἐκεῖ εἰς τὴν ἀνοικτὴν θύραν μᾶς περιμένει γλυκὺς καὶ πρᾶος ὁ Ποιμὴν ὁ Καλός, ὅστις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν προβάτων του. Παρακολουθεῖ ἀγρόπνως τὸ λογικὸν ποιμνίον του με στοργὴν καὶ ἐνδιαφέρον καί, καθὼς πλησιάζει ἡ νύκτα, με ἀγωνίαν ἐκδηλον καὶ ἀνησυχίαν καὶ ἀδημονίαν περιμένει τὰ καθυστερήσαντα πρόβατα. Διότι πέριξ τῆς ποιμνῆς του λύκοι ἄρπαγες περιφέρονται, με ἔδιμα προβάτου, διὰ νὰ παραπλανήσουν, ὅσα ἤθελον τοὺς ἀκολουθήσει καὶ νὰ τὰ κατασπαράξουν. Γνωρίζει ὅλα τὰ πρόβατα τῆς ποιμνῆς του, ὅπως καὶ ἐκεῖνα γνωρίζουν τὸν κύριόν των καὶ διαισθάνονται τὴν θερμὴν πρὸς αὐτὰ ἀγάπην του· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν» (Ἰωάν. ι', 14).

Εἰς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν ποιμνὴν ἀνήκεις καὶ σύ, ἀναγνώστα. Ἔχεις Ἀρχιποίμενα δυνάμενον νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν σου, ἀρκεῖ νὰ παραδώσῃς ταύτην εἰς χεῖράς του. Ἴσως αἱ δυσχερεῖς τοῦ βίου περιστάσεις, ἴσως ἡ ἀδυναμία τοῦ χαρακτήρος, ἴσως ἡ τοῦς πάντας ἐφέλκυσσα καὶ αἰχμαλωτίζουσα ἀμαρτία νὰ σὲ ἀπεμάκρυνε τῆς ποιμνῆς σου. Μὴ περιπλανᾶσαι ἐκτὸς καὶ μακρὰν αὐτῆς. Διατρέχεις κίνδυνον νὰ χάσῃς τὴν ψυχὴν σου. Νὰ εὕρῃς τὸν θάνατον. Δὲν ἔχεις παρὰ νὰ ἐκβάλῃς ἀπὸ τὰ πονεμένα στήθη σου τὴν σπαρακτικὴν κραυγὴν τοῦ ἀπολωλὸτος προβάτου, τοῦ ἐπιποθοῦντος νὰ ἐπανέλθῃ πλησίον τοῦ Ποιμένου του καὶ Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀγωνιᾷ καὶ ἀνησυχεῖ διὰ τὴν ἀπουσίαν σου, θὰ σπεύσῃ εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἤκουσε τὴν φωνὴν σου καὶ πλήρως χαρᾶς θὰ σὲ παραλάβῃ διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσῃ εἰς τὰ ἴδια. Καὶ ὅταν ἐπανέλθῃς εἰς τὴν ποιμνὴν τοῦ Χριστοῦ, ἔχεις πλέον ἀπόλυτον ἀσφάλειαν ἀπὸ κάθε κίνδυνον. Οὐδεὶς δύναται νὰ σὲ ἀρπάσῃ ἐκ τῶν χειρῶν του. Πλησίον του ἐπανευρίσκεις τὴν γαλήνην καὶ πρὸ πάντων τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὴν ὁποίαν μόνον Ἐκεῖνος δύναται νὰ μᾶς προσφέρῃ. «Κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἄρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός μου» (Ἰωάν. ι', 28).

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 51 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 τεύχους.

Πόσα πλεονεκτήματα ἐξασφαλιζομεν πλησίον τοῦ Χριστοῦ! Ἀσφάλειαν, γαλήνην, σωτηρίαν καὶ ζωὴν αἰώνιον. Ἀσφάλειαν, διότι ἔχομεν τὴν κραταιὰν προστασίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Γαλήνην, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέχει τὸ αἶσθημα τῆς ἀπολύτου διασφαλίσεώς μας, τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς μακαριότητός μας, διότι εὐρισκόμεθα πάντοτε πλησίον τοῦ Θεοῦ. Σωτηρίαν δὲ καὶ ζωὴν αἰώνιον, τὴν ὁποίαν προσδοκῶμεν βεβαίαν, συμφώνως πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ζωῆς καὶ Ἀρχιποίμενος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὰ ἐνδιδαιτήματα τοῦ Οἴκου τοῦ Χριστοῦ κατακλιόμεθα ἡσυχοί, ἐφ' ὅσον Ἐκεῖνος ἀγρυπνεῖ καὶ οὐδέποτε ἀπομακρύνεται ἐκ τῆς θύρας τῆς ποιμνης, ἡ ὁποία εἶναι πάντοτε ἀνοικτὴ, ἵνα εἰσέλθουν εἰς αὐτὴν ἔστω καὶ τὴν δωδεκάτην ὥραν τὰ καθυστερημένα καὶ παραπλανηθέντα εἰς ἄλλοτρίας νομάς πρόβατά του. Μόνον ἐκεῖ εὐρίσκομεν νομὴν κατάλληλον διὰ τὴν πνευματικὴν μας ἀνθρώσιν, τὴν τελείωσιν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας. Αἱ νομαί, αἱ ὁποῖαι προσφέρονται ἐκτὸς τῆς ποιμνης τοῦ Κυρίου, εἶναι ὑποπτοι, ποτισμένοι μὲ δηλητήριον, τὸ ὁποῖον βραδέως καὶ ἀνepsiσθήτως θά προκαλέσῃ τὸν θάνατόν μας.

Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπινου γένους μόνον ἐκ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θά προέλθῃ, ὡς καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας προανήγγειλε τοῦτο πολὺ πρὸ τῆς ἐνσάρκου ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος. «Ἴδου δέδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς Ἐθνῶν τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (Ἡσ. μθ', 6). Οὐδεὶς κατ' ἀνθρώπον δισταγμὸς καὶ καμμία ἀμφιβολία δύναται νὰ μειώσῃ ποσῶς τὴν ζωσαν ταύτην ἀλήθειαν. Ὅσοι τυχὸν φρονοῦν τὸ ἀντίθετον, εὐρίσκονται εἰς πλάνην οἰκτρὰν, ἐξ ἧς εὐχόμεθα, ὅπως τοὺς ἐξαγάγῃ ὁ Κύριος ἡμῶν, ἵνα γνώσωνται πάντες πόσον ἐλεήμων καὶ μακρόθυμος καὶ πανάγαθος εἶναι ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος, Ὅστις ἐπιθυμεῖ, ὅπως οἱ πάντες ἔλθωσιν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, ἵνα σωθῶσιν. Ἐκεῖνος γνωρίζει τὰς ἀδυναμίας μας, τὰς πλάνας μας καὶ τὰς ἀμαρτίας μας καὶ τοὺς κρυφίους ἀκόμη λογισμοὺς μας. Μακροθυμεῖ καὶ περιμένει μὲ ἀνοικτὴν τὴν θύραν καὶ ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας του. Περιμένει τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἀπολωλότων, ἵνα χαρῇ τὴν χαρὰν ἐκεῖνην, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασεν ὁ πατὴρ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅταν εἶδε ἐπιστρέφοντα εἰς τὸν οἶκόν του ρακένδυτον καὶ ἄθλιον τὴν ὄψιν τὸν πικρῶς μετανοήσαντα ἄσωτον υἱόν του, τὸν μετὰ πορνῶν καὶ ἐταιρῶν τὴν πατρικὴν περιουσίαν καταδαπανήσαντα.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ο ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΑΔΑ *

Τὸ Α' Συνέδριο μοναστικῶν παραγόντων ἔλαβε χώραν ἀπὸ 23-24 Ὀκτωβρίου 1970 στὴν Μονὴ Πεντέλης. Μετέσχον πολλοὶ ἡγούμενοι μονῶν καὶ μοναχοί, καθὼς καὶ φιλομόναχοι κληρικοὶ τῶν Ἀθηνῶν. Παρέστη καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος μὲ μερικοὺς Ἱεράρχες. «Ἐκ τῶν γενομένων συζητήσεων διεπιστώθησαν αἱ ἀνησυχίαι τῶν μοναστικῶν στοιχείων διὰ τὸ μέλλον τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ διετυπώθησαν ἀπόψεις καὶ γνώμαι λίαν ἐνδιαφέρουσαι, ἀποκαλυπτικαὶ καὶ ἐξόχως διαφωτιστικαί. Γενικὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ διαπίστωσις τῆς ἀνάγκης ἀναπαλαιώσεως τοῦ Μοναχισμοῦ, ἐπανόδου δηλ. τῆς τε διοικήσεως καὶ τοῦ τρόπου ἐσωτερικῆς ζωῆς τῶν μοναχῶν εἰς τὰ ἀρχαῖα πρότυπα, ἅτινα καὶ ὑπόσχονται τὴν ἐπιθυμητὴν ἀναγέννησιν»¹³⁹. Οἱ εἰσηγήσεις ποὺ ἀκούσθησαν ἦταν 1) τοῦ ἀρχιμ. Ἡλίας Μαστρογιαννοπούλου: περὶ τῶν αἰτίων ἐλλείψεως μοναχικῶν κλίσεων, 2) τοῦ ἀρχιμ. Αἰμιλιανοῦ Βαφείδου: περὶ τῶν μέσων ἀνακαινίσεως καὶ ἀναβιώσεως τοῦ μοναστικοῦ ἰδεώδους, 3) τοῦ ἀρχιμ. Καλλινίκου Καρούσου: περὶ τῶν Συνοδικῶν Μονῶν. Στις συζητήσεις ποὺ ἠκολούθησαν ἔπειτα ἀπὸ κάθε εἰσήγησι οἱ μετέχοντες ἡγούμενοι καὶ ἄλλοι μοναχοὶ καὶ κληρικοὶ διετύπωσαν τὶς ἀπόψεις τους, πρᾶγμα ποὺ ὠδήγησε στὸ τέλος στὴν διατύπωσι τῶν πορισμάτων ἐν σχέσει μὲ τὴν θέσιν τοῦ μοναχοῦ ἐναντι τοῦ κόσμου, τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Βέβαια τὰ πορίσματα αὐτὰ περιεῖχαν βασικὰς ἀλήθειαι, ὅπως π.χ. ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος συνιστᾷ ἀνασχετικὸν παράγοντα τῶν νέων κλήσεων, ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἐπιστροφῆς στὴν ἀρχαία παράδοσι τοῦ Ἀνατολικοῦ Μοναχισμοῦ, ὅτι πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη μεταξὺ μοναχῶν καὶ Ἐπισκόπων, ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ ἀναστήλωσις τοῦ κύρους τοῦ Ἡγουμένου, ὅτι πρέπει νὰ τονισθῇ ἡ ἀνάγκη βιώσεως τῆς πνευματικῆς ζωῆς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 52 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 τεύχους.

139. Ἀρχιμ. Καλλινίκου Καρούσου, Τὸ Α' Συνέδριον τῶν μοναστικῶν παραγόντων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι, 1971, σ. 7.

ἐκ μέρους τῶν μοναχῶν κ.λπ. Ὅμως τὰ πορίσματα αὐτὰ ἔμειναν στὰ χαρτιά, γιατί καμμία ἐνέργεια δὲν ἐγινε πρὸς τὴν κατεύθυνσι τῆς ἐφαρμογῆς των στὴν πρᾶξι. Σπάνια θεμελιακὰ θέματα μοναχισμοῦ ἔφθαναν στὴν Ἱ. Σύνοδο πού εἶχε καὶ τὴν ἀποφασιστικὴ ἀρμοδιότητα γιὰ λήψι ἀποφάσεων. Ἔτσι τὰ ὠραῖα λόγια πού ἀκούσθηκαν ξεχάσθηκαν γρήγορα.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος συνεκλήθη στὴν Ἀθήνα τὸ Β' Συνέδριον τῶν μοναστικῶν παραγόντων ἀπὸ τὶς γυναικεῖες μονές. Τὸ Συνέδριο ἔλαβε χώραν στὴν Μονὴ Θεομήτορος τῆς Ἡλιουπόλεως. Τὶς εἰσηγήσεις ἔκαναν οἱ Γερόντισσες 1) Θ. Χαμπάκη, ἡγουμένη Ἱ. Μονῆς Ὁσίου Θεοδοσίου Ναυπλίας, μὲ θέμα: Τὰ αἷτια τῆς παρατηρουμένης κρίσεως τοῦ Μοναχισμοῦ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, 2) Χριστονύμφη Κάρτσωνα, ἡγουμένη τῆς Ἱ. Μονῆς Λουκοῦς, μὲ θέμα: Ποῖα τὰ αἷτια τῆς ἐλλείψεως μοναχικῶν κλήσεων, 3) Ἀγαθ. Οἰκονόμου, ἡγουμένη Ἱ. Μονῆς Ἀγ. Στεφάνου Μετεώρων, μὲ θέμα: «Μέσα ἀνακαινίσεως τοῦ μοναστικοῦ ιδεώδους καὶ 4) Πελασγία Γουλιέλμου, ἡγουμένη Ἱ. Μονῆς Θεομήτορος Ἡλιουπόλεως, μὲ θέμα: Μοναχισμὸς καὶ κοινωνικὴ δραστηριότης. Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ἀπὸ τὶς ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου ἦταν πὼς τὰ γυναικεῖα μοναστήρια στὴν πατρίδα μας διαθέτουν ἀξιόλογο πνευματικὸ δυναμικὸ, οἱ εἰσηγήσεις ἦσαν σὲ ὑψηλὸ ἐπίπεδο καὶ οἱ συζητήσεις ἔδειξαν τὶς δυνατότητες τοῦ δυναμικοῦ αὐτοῦ. Ὅμως καὶ ἐδῶ τὰ σοφὰ πορίσματα δὲν πῆραν τὸν δρόμο τῆς ἐφαρμογῆς, ἀλλὰ ἔμειναν στὰ ἐπίπεδα τῆς ὠραιολογίας. Κι' αὐτὸ δὲν μποροῦσε παρά νὰ ἀποθαρρύνῃ τοὺς μοναχοὺς, πού ἄρχισαν μάλιστα καὶ νὰ διαμαρτύρωνται γιὰ τὴν ἀδιαφορία τῆς Ἐκκλησίας. Πάντως μὲ τὰ συνέδρια αὐτά, ὅπως καὶ παραπάνω εἶπαμε, ταράχθηκαν τὰ λιμνάζοντα ὕδατα καὶ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ἀκουσθοῦν οἱ μοναχοί, πρᾶγμα πού ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶχε κάμει μέχρι τότε. Ἔτσι οἱ διατυπωθεῖσες ἀπόψεις δὲν εἶχαν μόνον θεωρητικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ ἦταν τὸ ἀπαύγασμα τοῦ βιώματος τῶν ἀνθρώπων πού ἔθεσαν τοὺς ἑαυτοὺς των κάτω ἀπὸ τὸν χρηστὸ ζυγὸ τοῦ Κυρίου, ἀκολουθώντας τὸν δρόμο τοῦ Ἀρνίου.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Ποιμαντικά θέματα

« ΤΙ ΣΥ ΕΝΤΑΥΘΑ ΗΛΙΟΥ »

Ἄφ' ἧς στιγμῆς οἱ πρωτόπλαστοι παρέβησαν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς βρώσεως τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ, ὁ ἄνθρωπος ἐνεκλωβίσθη ἀσφυκτικῶς ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς πνευματικῆς κρίσεως. Ἡ πνευματικὴ κρίσις ἔγινε πλέον καθεστῶς.

Ἐντούτοις ὁ Κύριος προσδιώρισεν ἀκριβῶς τὸ νόημα καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς πνευματικῆς κρίσεως, ὅταν εἶπεν ὅτι: « Αὕτη δέ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ ποιηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα » (Ἰω. 3,19). Ἰδιαιτέρως σήμερον κατανοεῖ κανεὶς καλύτερον τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου, διότι πράγματι, ἐνῶ τὸ φῶς ἔχει ἔλθει καὶ δύναται νὰ φωτίζη καὶ νὰ ἀγιάζη κάθε ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, πολλοὶ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας προτιμοῦν νὰ κινουῦνται καὶ νὰ δροῦν ἐντὸς τοῦ σκοτούς. Ἀγαποῦν τὸ σκότος καὶ ἀναπαύονται εἰς τὸ σκότος!

Μάλιστα εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πλῆθος τῶν ἀντιχριστιανικῶν δράσεων, αἱ πολλαὶ ἐγκαταλείψεις τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος καὶ φρονήματος ὑπὸ πολλῶν « χριστιανῶν », παρέχουν τὴν δυνατότητα τῆς ἐπιβεβαιώσεως τῆς μεγάλης ἐκτάσεως καὶ τοῦ βάθους τῆς πνευματικῆς κρίσεως. Οὕτως ἡ κρίσις ὑπάρχει πάντοτε, ὑφ' ἣν ἔννοιαν ὁ Κύριος προσδιορίζει αὐτήν, ἄλλοτε ἐντεινομένη καὶ ἄλλοτε περιοριζομένη.

Ἀλλά, πλὴν τῆς ὄψεως αὐτῆς, ὑπάρχει πάντοτε καὶ μία ἄλλη ὄψις τῆς πνευματικῆς κρίσεως. Εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία προβάλλει τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος ἐκ μέρους καλῶν καὶ ἱκανῶν πνευματικῶν ἡγετῶν. Ἀσφαλῶς ἐνταῦθα ὑπάρχει ὀργανικὴ ἀμοιβαίότης μεταξὺ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς πνευματικῆς κρίσεως, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ σκοτούς καὶ ἐκείνης ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀδρανείας τῶν ἀξίων καὶ ἱκανῶν πνευματικῶν ἡγετῶν. Ἡ μία κατάστασις εἶναι συνέπεια τῆς ἄλλης. Ἄλλ' ὅπως δῆποτε ἡ ὑπογράμμισις τῆς πνευματικῆς ἀδρανείας καὶ ἀπομονώσεως τῶν πνευματικῶν τούτων ἡγετῶν ἔχει πάντοτε ἐποικοδομητικὴν ἀξίαν καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ὡς ἂν ἐπιχειρεῖται ἀναζήτησις τῶν μέσων θεραπείας τῆς πνευματικῆς κρίσεως κάθε ἐποχῆς.

Πολλοί, ἀλθίεια, πνευματικοὶ ποιμένες, ἀντὶ νὰ ἀγωνίζονται ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τοῦ φρουρίου τῆς Ἐκκλησίας, ἀποσύ-

Η ΑΘΕΪΑ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ*

Ἄλλοι λέγουν: «Ὁ Χριστιανὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ διαλέγει τὴν εὐκολὴν λύσιν. Ἄντὶ νὰ στηριχθῆ στὶς δυνάμεις του, στηρίζεται σὲ μιὰ φανταστικὴ ἀνωτέρα δύναμις». Ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν λέξι «φανταστικὴ», θὰ τὸ συζητήσωμε παρακάτω. Στὸ ὑπόλοιπο τοῦ συλλογισμοῦ θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσωμε: Ὁ ἄνθρωπος παρατηρώντας τὸν κόσμον ποῦ τὸν περιβάλλει, ἀνακαλύπτει δυνάμεις καὶ ὑπερδυνάμεις. Ἡ δύναμις π.χ. ποῦ κρύβεται μέσα στὸ ἀπειροελάχιστον μόριον τῆς ὕλης, ποῦ λέγεται ἄτομον, εἶναι τεραστία. Ὅσο ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τὴν τρομακτικὴν ἰσχύ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, τόσο καὶ συνειδητοποιεῖ περισσότερο τὴν ἀδυναμίαν του. Πῶς λοιπὸν θὰ τολμήσῃ νὰ στηριχθῆ στὶς δυνάμεις του; Αὐτὸ θὰ ἦταν παραφροσύνη. Ἀντίθετα μάλιστα. Ὅσο ἀνακαλύπτει τίς φυσικὰς δυνάμεις, τόσο διαισθάνεται τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ. Καί, ἐξαντλώντας τὸ ἐξ αὐτοῦ δυνατόν, ἀναθέτει τὴν ἐλπίδα του στὸ Θεὸ γιὰ τὰ περαιτέρω. Ἐτσι εὐρίσκει ἐσωτερικὴν ἰσορροπίαν. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐνῶ ὁ ἄπιστος συνθλίβεται κάτω ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν τῆς αὖριον καὶ τὴν ἀπόγνωσιν, ὁ πιστὸς εὐρίσκει τὸ κουράγιον νὰ συνεχίσῃ μὲ ἐλπίδα καὶ βεβαιότητα τὴν καθημερινὴν ζωὴν του. Ἀπολαμβάνει τὴν παροῦσα ζωὴ καὶ ἐλπίζει συγ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 56 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 τεύχους.

ρονται εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ (Γ' Βασιλ. κεφ. 19). Κουρασμένοι ἴσως ἀπὸ ὀρισμένες προσπάθειάς καὶ καταπτοημένοι ἀπὸ τὴν ἐντυπωσιακὴν ὄντως ἐξάπλωσιν τοῦ πνευματικοῦ σκότους, ἐπιλέγουν τὴν ἀπομόνωσιν εἰς τὸν χῶρον τῆς ἀδρανείας ὡς μόνην λύσιν τοῦ ὀξέος ποιμαντικοῦ των προβληματισμοῦ. Πολλάκις μάλιστα ἀπομονοῦνται ἰσχυριζόμενοι, ὅτι κινδυνεύει, ἐντὸς τοῦ κράτους τοῦ σκότους τούτου, ἡ πνευματικὴ των ὑπόστασις. Φεύγουν πρὸ τῶν μεγάλων ποιμαντικῶν προβλημάτων, προκειμένου, ὡς πιστεύουν, νὰ διαφυλάξουν τὴν πνευματικὴν των ἀκεραιότητα. Ἄλλ' ὅταν ἡ πνευματικὴ κρίσις φονεύῃ μέγα πληθὸς ἀνθρώπων, ποῖον δικαίωμα ἔχει ἄρα γε ὁ πνευματικὸς ἡγέτης νὰ ἀδρανή ἢ νὰ ἀσφαλιζέται; Ἡ ἀσφάλεια τοῦ «σπηλαίου» εἶναι πάντοτε μιὰ φοβερὴ ὄψις τῆς πνευματικῆς κρίσεως! Διότι τὸ σπήλαιον προστατεύει τὸν ποιμένα, ἀλλὰ ἀποστερεῖ ἀπὸ τὸ ποιμνιον τὸν σωτῆρά του. Διὰ τοῦτο τὸ ἐρώτημα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν προφήτην ἀπευθύνεται καὶ πρὸς κάθε καλὸν καὶ ἱκανὸν ἀλλὰ ἀδρανοῦντα ἢ καταπτοημένον ποιμένα. «Τί σὺ ἐνταῦθα, Ἡλιοῦ»; (Γ' Βασιλ. 19,9).

χρόνος και σέ μιὰ καλύτερη. Ἐπομένως ὁ Χριστιανὸς δὲν διαλέγει τὴν εὐκολὴ λύσι, ἀλλὰ τὴν σωστότερη.

Μιὰ ἀκόμη ἄποψις ἀθέων εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθη: «Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀντανάκλασις κοινωνικῶν καὶ ψυχολογικῶν ἀπαθιμένων, δηλ. δημιουργημάτων ἀγνοίας καὶ δεισιδαιμονίας. Ὑπάρχει μόνο στὴν φαντασία καὶ ὄχι στὴν πραγματικότητα». Ἡ πρότασις αὐτὴ θυμίζει τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἐν τούτοις πιστεύει καὶ ἡ πίστις εἶναι καθολικὸ φαινόμενο. Αὐτὴ ἡ καθολικότης τῆς πίστεως ἀποδεικνύει τὴν ἀντικειμενικὴ ὑπαρξί τοῦ Θεοῦ. Ἄς θυμηθοῦμε γιὰ λίγο τὴν τόσο χαρακτηριστικὴ μαρτυρία τοῦ Πλουτάρχου: «Εὐροῖς δ' ἂν ἐπιῶν καὶ πόλεις ἀτειχίστους, ἀγραμμάτους, ἀβασιλεύτους, αἰικούς, ἀρημάτων, νομίσματος μὴ δεσμένας, ἀπίρους θεάτρων καὶ γυμνασίων, ἀνιέρου δὲ πόλεις καὶ ἀθέου, μὴ χρωμένῃς εὐχαίς, μὴδὲ ὄρκους, μὴδὲ μαντείας, μὴδὲ θυσίας ἐπ' ἀγαθοῖς, μὴδ' ἀποτροπαῖς κακῶν οὐδεὶς ἔστιν οὐδ' ἔσται θεατῆς. Ἀλλὰ πόλις ἂν μοι δοκῆ μᾶλλον ἐδάφους χωρὶς ἢ πολιτεία τῆς περὶ Θεῶν δόξης ἀναιρεθείσης παντάπασι, σύστασι λαβεῖν ἢ λαβοῦσα τηρῆσαι». Χιλιάδες εἶναι οἱ ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. «Οἱ Οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα» (Ψαλμ. 18,2). Ὁ Θεὸς ὑπάρχει πρῶτα μέσα μας καὶ ἔπειτα ὁλόγραφά μας. «Τὰ γὰρ ἀράτα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασιν νοούμενα καθοράται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης» (Ρωμ. α', 20). Ἀλήθεια, ὁποῖων πράγματι ἀστρονομικῶν διαστάσεων δὲν εἶναι ὁ ἐγώισμὸς τῶν ἀθρώπων, ποῦ σβήνουν μὲ μιὰ μονοκονδυλιὰ τὸν Θεὸν ἀπ' τῆ ζωῆ τους! Τόσα δεκάκις... δεκάκις... δισεκατομμύρια ἀνθρώπων, ποῦ ἔζησαν σ' ὅλα τὰ μήκη καὶ τὰ πλάτη τοῦ πλανήτου μας, σ' ὅλες τὶς διαβαθμίσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, καὶ σ' ὅλη τὴν κλίμακα τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ χιλιάδες χρόνια τώρα ἐπλανήθησαν καὶ ἐλάτρευσαν κάτι τὸ... φανταστικόν. Καὶ νὰ σήμερα «οἱ ἔξυπνοὶ» ἀνεκάλυψαν τὴν πλάνην! Σύγχρονος Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Φιλόσοφος παρετήρησε σχετικᾶ: «Εἶναι εὐκόλο νὰ εἰπῆς ὅτι δὲν πιστεύω, ἀλλὰ τὸ δὲν πιστεύω προϋποθέτει ἀκριβῶς μιὰ πίστι, τὴν πίστι ἀκριβῶς τῆς ἀπιστίας. Καὶ ἡ πίστι αὐτὴ εἶναι μάλιστα φανατικὴ...». (Ἰω. Θεοδωρακόπουλος)¹. Καὶ ἐπὶ τέλους γιατί νὰ πιστεύω λοιπὸν στὴν πίστι τῆς ἀπιστίας, ποῦ εἶναι ἡ πίστις μιᾶς μερίδος μονομεροῦς ἀντιλήψεως ἀνθρώπων καὶ μιᾶς ἀπειροελαχίστης μειοψηφίας καὶ νὰ μὴ πιστεύσω στὴν πίστι τῆς καθολικῆς, παγκοσμίου ἀνθρωπότητος;

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ ΛΕΝΗΣ

1. Βλ. Ἐφημερίδα «ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ» 28.2.73, σελ. 9.

Η ΚΡΙΣΙΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΝΕΩΣΙΣ ΤΟΥ «ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ»*

θ) Ὅσα εἶπαμε ὡς τώρα γιὰ τὴν κατηχητικὴ συγκέντρωσι ἀναφέρονται κυρίως σ' αὐτὴν τοῦ Γυμνασιακοῦ κύκλου. Γιὰ τὰ Κατηχητικά τοῦ κατωτέρου κύκλου, ποῦ ἀπευθύνονται στὰ παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, τὰ προβλήματα εἶναι ὅπωςδῆποτε μικρότερα, γι' αὐτὸ καὶ οἱ προοπτικὲς μας πρέπει νὰ εἶναι διαφορετικὲς. Καὶ ἐδῶ βέβαια χρειάζεται νὰ γίνουιν βελτιώσεις, ἀλλὰ δευτερεύουσες. Θὰ διατηρηθῆ βασικὰ ὁ διηγηματικὸς χαρακτήρας στὴν Κατήχησι, ἀλλὰ οἱ διηγήσεις δὲν θὰ εἶναι οἱ ἴδιες καινοδιαθηκικὲς καὶ παλαιοδιαθηκικὲς ποῦ διδάσκονται τὰ παιδιά στὸ Σχολεῖο. Ὑπάρχουιν πολλὲς διηγήσεις τόσο στὴν Παλαιὰ ὅσο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη, ποῦ παραμένουιν ἄγνωστες ὄχι μόνο στὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ στοὺς μεγάλους, γιὰτὶ οὔτε στὸ μάθημα τῶν Ἐρησκευτικῶν διδάσκονται, οὔτε σὰν λειτουργικὰ ἀναγνώσματα χρησιμοποιουίνται. Θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε μιὰ ἐπιλογή ἀπ' αὐτὲς τίς ἄγνωστες στοὺς πολλοὺς βιβλικὲς διηγήσεις, μὲ βάσι τὰ παιδαγωγικὰ στοιχεῖα ποῦ περιέχουιν καὶ νὰ τίς διδάξουμε στὸν κατώτερο κατηχητικὸ κύκλο. Ἔτσι καὶ περισσότερα βιβλικὰ γεγονότα θὰ γνωρίσουιν τὰ παιδιά καὶ μὲ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον θὰ παρακολουθήσουιν τὴ διήγησι μας, ἀφοῦ θὰ τὴν ἀκοῦνε γιὰ πρώτη φορὰ.

Ἡ ἀφηγηματικὴ Κατήχησις τοῦ κατωτέρου κύκλου περιέχει ἓνα κίνδυνο ποῦ πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀποφύγη ὁ Κατηχητής. Τὸν κίνδυνο νὰ καλλιεργήση στὰ παιδιά ἓνα εἶδος «ρομαντικῆς» διαθέσεως ἀπέναντι στὰ βιβλικὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα καὶ γενικώτερα ἀπέναντι στὰ ἀγιογραφικὰ κείμενα. Μπορεῖ, μὲ ἄλλα λόγια, νὰ σχηματίσουιν τὰ παιδιά τὴ γνώμη ὅτι αὐτὰ ποῦ τοὺς διηγηθήκαμε ἔγιναν μιὰ φορὰ σ' ἓνα μακρινὸ παρελθὸν καὶ τέλειωσαν γιὰ πάντα καὶ ἔτσι ἡ ἐπικοινωνία τοὺς μὲ τὸ Χριστὸ νὰ γίνετα πάντα σὲ μιὰ στροφή πρὸς τὸ μακρινὸ αὐτὸ παρελθὸν καὶ ὄχι μέσα

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 23 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 τεύχους.

ἀπὸ τὰ βιώματα τοῦ παρόντος καὶ τὶς προσδοκίαις τοῦ μέλλοντος. Τὸν κίνδυνον αὐτὸ θὰ ἀποφύγη ὁ Κατηχητὴς φροντίζοντας νὰ ἐπι-
καιροποιῇ κάθε βιβλικὴ διήγησι, βοηθώντας, δηλαδή, τὰ παιδιά
νὰ ἀνακαλύπτουν τὶς προεκτάσεις τῆς καὶ τὶς ἐφαρμογές τῆς στὸ
παρόν. Σκοπὸς του θὰ εἶναι νὰ τὰ κάνη νὰ νοιώσουν ὅτι ὁ Χριστὸς
εἶναι πάντα ζωντανὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους «χθὲς καὶ σήμερον
ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἑβρ. ιγ' 8).

Γιὰ μιὰ τέτοια «ἐπικαιροποίησι» τῆς εὐαγγελικῆς Ἀλήθειας
μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσωμε καὶ κατάλληλο ἐποπτικὸ ὕλικό.
Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια παρακολούθησα στὸ Ἀνώτερο Κατηχητικὸ
Ἰνστιτοῦτο τοῦ Μονάρχου μιὰ κινηματογραφικὴ ταινία, ποὺ ἀπέδιδε
μὲ σύγχρονον τρόπο τὴν παραβολὴ τοῦ «Καλοῦ Σαμαρείτου». Τὰ
λόγια τῆς ταινίας ἦταν παρμένα ἀπὸ τὴν σχετικὴ εὐαγγελικὴ διή-
γησι, οἱ σκηνές ὅμως διαδραματίζονταν ἔξω ἀπὸ μιὰ σύγχρονη
μεγαλοπόλι. Παρουσίαζαν ἕναν ἄνθρωπο χτυπημένο ἀπὸ «γκάγκ-
στερς» πάνω στὸ χιόνι. Διάφοροι τύποι ἀνθρώπων περνοῦν δίπλα
του, τὸν βλέπουν. Ὁ ἕνας, καλοντυμένος, ἀτσαλάκωτος, ἐπιταχύνει
γεμάτος φόβος τὸ βῆμα του μόλις πλησιάζει τὸν πληγωμένο καὶ φεύ-
γει ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνον περιοχὴ. Ὁ ἄλλος, τύπος ἐργατικοῦ ἀνθρώ-
που, τὸν κυττάζει μὲ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ διαίεται νὰ προλάβῃ τὸ
λεωφορεῖο γιὰ τὴ δουλειά του. Ὁ τρίτος, παρ' ὄλο ποὺ σταματᾷ
καὶ τοῦ ρίχνει ἕνα βλέμμα συμπόνειας, προσπερνᾷ γιατί ἡ καμπάνα
τὸν καλεῖ στὴν πρωϊνὴ λειτουργία. Μόνο ἕνας στέκεται μὲ στορ-
γικὸ ἐνδιαφέρον κοντὰ στὸν ξαπλωμένο στὸ χιόνι ἄγνωστο. Εἶναι
ἕνας μακρυμάλλης νέος, ἀτημέλητος, θὰ ἔλεγεσ ἕνας «χίππου».
Σκύβει ἐπάνω του, τοῦ πιάνει τὸ χέρι, διαπιστώνει μὲ χαρὰ πὼς
εἶναι ζωντανός. Ὑστερα τρέχει σ' ἕνα κοντινὸ τηλεφωνικὸ θάλαμο,
εἰδοποιεῖ τὶς «Πρῶτες Βοήθειες». Σὲ λίγο ἕνα ἀσθενοφόρο ἔρχεται,
σηκώνει τὸν πληγωμένο καὶ τὸν μεταφέρει στὸ πλησιέστερο νοσο-
κομεῖο. Ὁ μακρυμάλλης τὸν συνοδεύει, στέκεται δίπλα στὸ κρεβ-
βάτι του, ὥσπου συνέρχεται. Καὶ τότε μόνο τὸν ἀποχαιρετᾷ σφίγγον-
τάς του τὸ χέρι μὲ στοργικὸ χαμόγελο.

Μιὰ τέτοια ἐποπτικὴ ἀπόδοσις τοῦ εὐαγγελικοῦ κειμένου
ἀναμφισβήτητα τὸ φέρνει πιὸ κοντὰ μας, τὸ ἐπικαιροποιεῖ, δείχνει

πώς δὲν εἶναι ἓνα συνηθισμένο ἀφήγημα, ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία ποῦ
ξεπερνᾷ τις κατηγορίες τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου. Ἡ Ἐκκλησία ποῦ
ὁ ἄνθρωπος ζῆ καθημερινὰ καὶ ἀκατάπαυστα, σὲ κάθε καιρὸ καὶ
σὲ κάθε τόπο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἵστερα ἀπὸ τις σκέψεις ποῦ προηγήθηκαν θὰ μπορούσαμε
συμπερασματικὰ νὰ ποῦμε στὸ ἄμεσο μέλλον ἡ κατηχητικὴ
μας προσπάθεια, σὰν χειραγωγία τῆς νεότητος πρὸς τὸ Θεὸ καὶ
τὴν Ἐκκλησίαν Του, μπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἐξῆς ἐξελικτικὸ σχῆμα
ἀπὸ τις κατώτερες βαθμίδες πρὸς τις ἀνώτερες: α) «Τοὺς ὀμιλῶ»
— κάθετος μετάδοσις τῶν ἀληθειῶν τῆς Πίστεως μὲ ἔντονο διηγη-
ματικὸ χαρακτῆρα καὶ πλούσιο ἐποπτικὸ ὕλικό. β) «Ὁμιλοῦν μετα-
ξύ τους» — σχῆμα ὀριζόντιο ποῦ συνεπάγεται τὴ δημιουργία ὀμί-
δος. γ) «Μοῦ ὀμιλοῦν» — σχῆμα ποῦ ἐκφράζει τὴ συνάντησι τῆς
ὀμίδος μὲ τὸν Κατηχητή. δ) «Συνομιλοῦμε ὅλοι μαζί» — φόρμου-
λα ποῦ πλησιάζει τὴν πραγματικότητα τοῦ «λαοῦ τοῦ Θεοῦ»⁸.
Ἔτσι συνειδητοποιεῖται σιγά-σιγά ἡ ἐνσωμάτωσις στὸ Μυστικὸ
Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησίαν, ἀφοῦ μάλιστα τούτῃ ἡ «συνομι-
λία» δὲν ἐξαντλεῖται στὸ πεδίο τῶν λέξεων καὶ τῶν θρησκευτικῶν
γνώσεων, ἀλλὰ πλουτίζεται καὶ ἀπὸ ἀνάλογα βιώματα μέσα στοὺς
κόλπους τῆς κατηχητικῆς ὀμίδος, ποῦ γίνεται πιά μιὰ «κατ' οἶκον»
ἐκκλησία.

Στις κατώτερες βαθμίδες τοῦ Κατηχητικοῦ ἔργου μπορεῖ νὰ
ὑπάρχῃ κάποιο πρόγραμμα «διδασκαλίας ὕλης». Στις ἀνώτερες ὅμως
ἡ Κατήχησις θὰ εἶναι ἔμμεση καὶ περιπτωσιακὴ, ὅπως τὸ κήρυγμα
τοῦ Κυρίου στὴν Καινὴ Διαθήκη.

* * *

Ἵσα προτείνουμε πρὸς μπροστὰ γιὰ τὴν κατηχητικὴν ἀνανέωσι
δὲν ἰσχυρίζομαστε πὼς δὲν ἐπιδέχονται συζήτησι. Τὸ ἀντίθετο μάλι-

8. Βλ. Catéchèse No 47, 1972, Parole et Institutions, σ. 184.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΖΩΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΑΣΠΟΡΑΝ ΤΗΣ Δ. ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ*

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐδῶ Ναῶν φέρει δυσκολίας καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα. Πολλάκις καταλήγομεν νὰ τελῶμεν τὴν Θ. Λειτουργίαν πολὺ ἔνωρις ἢ κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας. Ἄν ὁ εἰς τὴν διάθεσίν μας χρόνος εἶναι περιορισμένος, ὡς ἐνίοτε συμβαίνει, τὰς συνεπειὰς θὰ ὑποστῇ τὸ Κήρυγμα, ἢ ἄλλαι λατρευτικαὶ ἐκδηλώσεις (εὐχαὶ ἀσθενῶν, μνημόβουνα, ἐκκλησιασμοὶ βρεφῶν) καὶ θὰ καταλήξουν νὰ γίνουσι εἰς τὴν Sakristei ἢ εἰς κάποιον διάδρομον. Ἡ ἤδη ἐπαναληφθεῖσα φιλικὴ χειρονομία τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μητρόπολιν Ναοὺς εἶναι ἢ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδεικνυμένη καλυτέρα λύσις. Εὐχόμεθα δὲ καὶ ἄλλα παραδείγματα τῆς γενναιοδωρίας αὐτῆς — καὶ ἐκ μέρους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας — νὰ ἀκολουθήσονται εἰς τὰς μεγάλας κυρίως πόλεις, ὅπου ὑπάρχει προοπτικὴ νὰ μείνουν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ μακρότερον χρόνον. Μέχρις οὗτοῦ ὅμως καταστῆ εὐκόλον νὰ συμπληρωθῇ τὸ μέτρον αὐτό, θὰ ἦτο ἴσως προτιμότερον νὰ ἐγενικεύετο ἡ παραχώρησις αἰθουσῶν διὰ τὴν λατρείαν μας, πού μένουσι ἀχρησιμοποίητοι κατὰ κανόνα τὴν προΐαν τῆς Κυριακῆς. Διότι εἰς αὐτάς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ κάμωμεν καὶ χρῆσιν εἰκονοστασίων. Εἰς τὴν Δύσιν ἐμάθαμεν καὶ κάτι ἐνδιαφέρον. Τὸ ἀναφέρομεν μεταξὺ ἀστέιου καὶ σοβαροῦ, μολονότι εἰς τὴν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 59 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 τεύχους.

στα. Εἶναι σκέψεις πού προσφέρονται πρὸς συζήτησιν γιὰ νὰ συμπληρωθοῦν ἢ καὶ νὰ ἀναθεωρηθοῦν. Εἶναι λόγος πού περιμένει τὸν ἀντίλογο. Ἐκεῖνο πού ὀπωσδήποτε ἔχει σημασίαν εἶναι νὰ μὴ μείνωμε στὰ παλιὰ σχήματα, προσπαθώντας μὲ τονωτικὰς ἐνέσεις νὰ παρατείνωμε τὴ ζωὴ ἐνδὸς ἐτοιμοθάνατου. Εὐχὴ καὶ ἐλπίδα μας εἶναι οἱ προτάσεις μας νὰ δώσουν ἀφορμὴ στοὺς «εἰδικούς» νὰ διατυπώσουν ἄλλες πληρέστερες, πού θὰ συντελέσουν στὴν ἀνάστασιν τοῦ Κατηχητικοῦ ἔργου γιὰ τὸ καλὸ τῶν νέων μας καὶ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ.

Ἄρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΜΠΕΖΕΝΙΤΗΣ

Διευθυντῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας

πρᾶξιν ἀποδεικνύεται σοβαρώτατον. Πρόκειται διὰ τὴν θέσιν, ποῦ κατέχει ὁ νεωκόρος (Küster). Σχεδὸν πάντοτε εἰς τὴν ἐξασφάλισιν χώρων ἰσχύει ἡ συγκατάθεσις τοῦ πολὺ περισσότερον τῆς γνώμης ἐνὸς ἱερέως ἢ Superintendent. Βεβαίως εἴμεθα εὐγνώμονες καὶ εἰς τοὺς νεωκόρους τῶν φιλοξενουσῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ πᾶν ὅμως ἐνδεχόμενον συμφέρει νὰ τοὺς ἔχωμεν φίλους καὶ μάλιστα καλοὺς.

Αἱ δυσκολίαι τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου τῶν συνάξεών μας ἔχουν ἐπίσης συνεπείας καὶ εἰς τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μας τυπικοῦ. Εἰς τὴν διασπορὰν προβαίνομεν εἰς ὠρισμένας ἰδιορρυθμίας, ποῦ συλλειτουργοὶ μας τῆς Πατρίδος δὲν δύνανται νὰ ἐνηθίσουν. Κάθε ἐφημέριος καταστρώνει τὸ πρόγραμμά του κατὰ τὰς εἰς τὴν διάθεσίν του δυνατότητας. Ὅλα ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ εἶναι ἐπιτρεπτά, ὡς λύσις ἀνάγκης ὅμως. Εἶναι ὅμως πάντοτε δυνατὴ ἡ κατὰ τοιοῦτον τρόπον διευθέτησις τῶν πραγμάτων, ὥστε νὰ μὴ παραβλάπτεται τὸ πνεῦμα τῆς παραδόσεως καὶ νὰ διαφυλάσσεται ἡ συνέχειά μας.

Εὐσεβητικὴ ἀποδεικνύεται ἡ ἐπέκτασις τῶν συνάξεών μας καὶ πέραν τοῦ συνήθους χώρου λατρείας. Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας μᾶς ὠμίλησεν ἐπανειλημμένως διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς «κατ' οἶκον Ἐκκλησίας» καὶ εἶναι περιττὸν νὰ ἐπεκταθῶμεν ἐδῶ. Καὶ ὅπου ὅμως δὲν καλοῦμεθα εἰδικῶς δι' Ἀκολουθίαν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγεῖρωμεν τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τέλεσιν ἀκολουθιῶν, ἐπικαιρῶν μάλιστα. Πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν εὐκαιρῶς-ἀκαιρῶς νὰ ἐνισχύωμεν τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν λειτουργικὴν μας ζωὴν. Τοῦναντίον, ὀφείλομεν νὰ ἀναζητῶμεν τοιαύτας εὐκαιρίας, διὰ νὰ διορθῶνομεν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ πεπλανημένας ἀντιλήψεις ἐκ τῆς Πατρίδος, π.χ. ὅτι τὸ Εὐχέλαιον εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν Ἱερὰν Ἐξομολόγησιν κ. τ. ὅ. Ἀκολουθίας ἔχομεν τὴν δυνατότητα νὰ τελῶμεν καὶ εἰς τὰ Χάϊμ, π.χ. Ἀγιασμόν, Παράκλησιν κ.λπ, μὲ τονισμόν ὅμως πάντοτε τῆς σημασίας τῆς λατρευτικῆς συνάξεως εἰς τὸν Ναόν, διὰ νὰ μὴ θεωρῆται πλέον περιττὴ, ὡς ἐνίοτε συμβαίνει.

Εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις ἀναγκαζόμεθα νὰ τελῶμεν βραδυνὰς Θ. Λειτουργίας. Τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας καινοτομία, ἔχομεν δὲ καὶ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων Ἁγίων Δώρων. Εἰλέπομεν ὅτι ἡ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνορθόδοξος Ἐκκλησία καθιέρωσεν ἤδη τὴν τέλεσιν ἐσπερινῶν Θεῖων Λειτουργιῶν, ὅταν αἱ μνημαὶ μεγάλων Ἁγίων πίπτουν καθημερινῇ. Προσωπικῶς δὲν βλέπομεν ἀναγκαίαν ἐδῶ ἀνάλογον λύσιν, διότι πόρρω ἀπέχομεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχωμεν τὴν πνευματικὴ-

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΣΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ*

Τὸ Μάγοςας τὸ Φῶς.

Τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ ἔργα του ὁ ποιητὴς τὸ χωρίζει σὲ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα τετράστιχο, παρουσιάζει τὴν ἐσωτερικὴν του ἀγαλλίαση, ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ Χριστουγεννιάτικο χτύπο τῆς καμπάνας. Στοὺς γλυκοὺς τῆς ἤχους σκιρτᾶ χαρούμενα ἡ καρδιά του καὶ τὰ χεῖλη του ψιθυρίζουν θερμὴ κι αὐθόρμητη προσευχή.

Στὸ δεύτερο μέρος, ποῦ τ' ἀποτελοῦν τὰ ἐπόμενα δύο τετράστιχα, κάνει μιὰ ἀναδρομὴ στὸ μακρινὸ παρελθόν, τότε ποῦ ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ἰησοῦ ἀράζει τὰ λιμνάζοντα νερὰ τῆς ἀνθρωπότητος κι' ἄλλαξε τὴ μορφή τοῦ κόσμου μὲ τὸ δημιουργικὸ του ρεῦμα ποῦ στόλιζε καὶ θέρμαινε ἡ ἀγάπη.

Ἡ ἀγάπη, ποῦ ξάγνιζε ἀνθρώπινες ψυχές, καθάριζε καρδιές καὶ τὶς ὀδηγοῦσε στὴν ἐκπλήρωση τοῦ μεγάλου ὄνειρου. Νὰ νοιώ-

---

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 65 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 τεύχους.

τητα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία—μὴ τὸ λησιμονῶμεν—, ἐνωρὶς μετέθεσε τὴν Θ. Εὐχαριστίαν εἰς τὴν πρῶιαν τῆς Κυριακῆς. Προτιμότερον εἶναι νὰ μετατίθεται ἡ πανήγυρις τῆς μνήμης ἑνὸς γνωστοῦ Ἀγίου εἰς τὴν προσεχῆ Κυριακὴν, χωρὶς τοῦτο ν' ἀποκλείη, ὅπου ὑπάρχει δυνατότης, νὰ τελεῖται καὶ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης του Θ. Λειτουργία. Ἡ Θ. Λειτουργία πρέπει πάντοτε νὰ μένη «γεγονός» εἰς τὴν ζωὴν μας καὶ νὰ μὴ μεταβάλλεται εἰς ἀσήμαντον λεπτομέρειαν.

(Συνεχίζεται)

Πρεσβ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ

σουν, νὰ γνωρίσουν, νὰ πλησιάσουν τὴν πηγὴ τῆς Ἀγάπης, νὰ ζήσουν τὸν Χριστό.

Ἀγάπη, πὺ ἐλουζε μὲ τ' ἄπλετο φῶς τῆς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἔγιναν ὅλοι ἴσοι. Πλούσιοι, φτωχοί, μικροί, τρανοί. Χιλιάδες ἄνθρωποι, ἀλλὰ μὲ μιὰ ψυχὴ. Μιὰ ἰδανικὴ κοινωνία μὲ μόνο νόμο κι ὁδηγὸ τὴν ἀγάπη. Κοινὴ ζωὴ, κοινὲς σκέψεις, κοινὰ προβλήματα, κοινὲς ἐνέργειες, πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴ χρυσοῦφαντη προστατευτικὴ σάρπα τῆς Ἀγάπης.

Τὸ τρίτο καὶ τελευταῖο μέρος ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία τετράστιχα. Σ' αὐτὰ ὁ ποιητὴς ἐκφράζει πικραμένος μιὰ βαθειὰ ἀλήθεια τῆς σημερινῆς πραγματικότητος. Τὴν ἔλλειψη τῆς ἀγάπης. Σκληρὸς ὁ κόσμος κι ἄπρονος, τυφλὸς στὴ δυστυχία τοῦ ἄλλου. Ἀδιάφορος στὶς κραυγὰς γεμάτες ἀπόγνωση τοῦ «πλησίον» ἀναγκάζει τὸν ποιητὴ νὰ ἀπευθυνθῆ ξανὰ στὴν ἀγάπη. Βλέπει μοναδικὴ διέξοδο τὸν ἔρχομό τῆς. Σὰν μόνη λύση τὴν ἀναλαμβάνει τῆς. Τὴν ἐπικρατήσῃ τῆς. Γιατὶ μόνο μ' αὐτὴν πιστεύει πὼς ὁ ἄνθρωπος τὸν ἄνθρωπο ἀδελφὸ θὰ δῆ.

Παρ' ὅλα αὐτὰ φαίνεται πολὺ διστακτικὸς. Φοβᾶται πὼς δύσκολα μπορεῖ νὰ γίνῃ κάτι τέτοιο στὴν ἐποχὴ μας. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ἀγριεμένος ἀπὸ τίς διάφορες δυσκολίες τῆς ζωῆς, κλεισμένος στὸν ἑαυτὸ του, δὲν ἐμπιστεύεται πλέον σὲ κανένα. Δύσκολα λοιπὸν θὰ τὴ δεχτῆ. Γι' αὐτὸ παρακαλεῖ ξανὰ τώρα πὺ ἔστω θεωρητικὰ τὴ βρῆκε, στὶς πέννας του τὸ δρόμο, νὰ κἀνῃ δίσκο τὴν ποιητικὴ του λύρα, ὥστε σιγὰ σιγὰ, γνωρίζοντάς τιν μυστικά, νὰ γίνῃ βάλσαμο παρηγοριᾶς καὶ ν' ἀνακουφιστῆ τοῦ δύστυχου ἀνθρώπου ἢ ψυχῆ. Νὰ καταλάβῃ πὼς ἐδῶ δὲν εἶναι μόνος του. Πὼς κι ἄλλοι ἀγωνίζονται σ' ἓνα κοινὸ ἀγῶνα. Τὸν πολυμέτωπο ἐχθρὸ μόνον μὲ συνεργασία θὰ μπορέσουν νὰ τὸν καταβάλουν. Ὅλα αὐτὰ μποροῦν νὰ συμβοῦν, ἂν μπορέσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ καταλάβῃ πὼς ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶναι μόνο γιὰ ν' ἀγαπᾶ κανεῖς. Καὶ μὲ τὴν ἀγάπη ὁδηγὸ θὰ μπορῆ νὰ ἐλεῆ, νὰ βοηθᾶ, νὰ νοιώσῃ τὰ προβλήματα καὶ τοὺς ἀγῶνες τῶν συνανθρώπων του.

Τὸ ποίημα αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηριστῆ σὰν ὕμνος τῆς ἀγάπης, ἀφοῦ τόσο πλούσια ὁ ποιητὴς παρουσιάζει τί πέτυχε μὰ καὶ τί μπορεῖ νὰ πετύχῃ σήμερα σ' ἓνα κόσμο πὺ ἀγωνίζεται μ' ὅλα τὰ μέσα, πὺ σκαρφίξεται χιλιάδες τρόπους γιὰ νὰ κἀνῃ πιὸ ἀνεκτὴ τούτῃ τὴ ζωὴ. Κι ἀγνοεῖ καὶ παραμερίζει τὸν μοναδικὸ ἴσως τρόπο, τὸ ἀποτελεσματικώτερο μέσο. Τὴ Θ ε ὀ δ ο τ η Ἀ γ ἄ π η.

Ὁνειρεμένη προσευχή.

Τὸ ποίημα αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ζωντανὴ μαρτυρία στὴ δύναμη ποῦ ἀδιάκοπα ξεχύνεται ἀπὸ τὴ φάτνη τῆς Βηθλεέμ, σκεπάζοντας προστατευτικὰ ὀλόκληρο τὸν κόσμο. Εἶναι ἡ σωτηριώδη δύναμη, ἐκείνη ποῦ μπορεῖ κάθε ἄνθρωπος, πλούσιος ἢ φτωχός, νὰ χρησιμοποίησῃ, ἂν βέβαια κατόρθωνε κάποτε ἐλεύθερα καὶ ἀνεπηρέαστα νὰ τὸ ἀποφασίσῃ.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία τετράστιχα. Ὀλόκληρο τὸ ἔργο εἶναι μιὰ προσευχὴ στὸ θεῖο Βρέφος. Μιὰ προσευχὴ ἀπ' τὴν καρδιά κάθε ἀνθρώπου, ποῦ ζαλισμένος ἀπ' τὶς μπόρες τῆς ζωῆς, τὶς ἀχαριστίες τῶν συνανθρώπων, χτυπημένος καὶ πληγωμένος ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες ποῦ σὰν κύματα προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξουθενώσουν, στρέφει ἐκεῖ τὴ σκέψη του καὶ τὴν καρδιά του. Ἐκεῖ στὸ μικρὸ τῆς Βηθλεέμ Βρέφος.

Στὸ πρῶτο τετράστιχο ὁ ποιητὴς δὲν ζητᾷ τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ Χριστό, παρὰ μόνον πῶς θὰ μπορέσῃ νὰ μείνῃ γιὰ πάντα στὴν καρδιά μικρός. Ἄγνός, ἀπονήρευτος. Μακριὰ ἀπὸ τὶς κακίες τῶν ἀνθρώπων. Νὰ μείνῃ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἓνα ἄκακο παιδί. Νὰ ζῆ μὲ φωτεινὸ ὁδηγὸ τ' ἄστρο τῆς Βηθλεέμ. Κι ἔτσι, ὅταν φτάσῃ στὸ τέλος τῆς ἡ ἐπίγειας δοκιμασίας, νὰ μπορέσῃ πάλι σὰ Βρέφος νὰ σταθῇ μπροστὰ στὸ Μεγάλο Κριτῆ.

Στὸ δεύτερο στίχο ἐπικαλεῖται τὴ συμπαραστάση τοῦ Χριστοῦ στοὺς δύσκολους ἀγῶνες τῆς ζωῆς. Γνωρίζει ὅτι θὰ χτυπηθῇ, θὰ πληγωθῇ, θὰ πέσῃ ἴσως, ἀλλὰ παρακαλεῖ, ὡς εἶναι στὸ τέλος νὰ μπορῇ πάντοτε ὀρθίος νὰ σταθῇ. Καὶ μέσα στὴν ἀναταραχὴ, στὸν πανικὸ καὶ στὴ συμφορὰ, νὰ μπορῇ νὰ ἔχῃ τὴ σκέψη του στραμμένη ἀδιάκοπα στὸ φῶς, γιὰ νὰ φωτίζεται καὶ νὰ καθοδηγεῖται στὸ δύσκολο δρόμο τῆς ζωῆς, ὅπως φωτίστηκαν καὶ ὁδηγήθηκαν μὲ ἀσφάλεια οἱ Μάγοι ἀπὸ τὸ φῶς τ' ἄστεριου τῆς νύχτας ἐκείνης τῆς λαμπερῆς.

Στὴν τρίτη στροφή καὶ μὲ ὑπέροχες παρομοιώσεις παρακαλεῖ τὸ θεῖο Βρέφος νὰ τὸν ἀξιῶσῃ νὰ μείνῃ ἄγνός στὴν ψυχὴ σὰν τὰ κρίνα καὶ τὰ λουλούδια ποῦ ἀκούραστα καὶ ἀδιαμαρτύρητα στολίζουν κάμπους καὶ βουνά. Ἀπλὸς στὴ σκέψη σὰν τοὺς βοσκούς, ποῦ ἀξιώθηκαν νὰ δοῦν ὀλάνοιχτους τοὺς οὐρανοὺς.

Πόσο ἐπίκαιρη, ἀλήθεια, προσευχὴ γιὰ κάθε ἄνθρωπο. Γιὰ κάθε λαό. Νὰ μείνουν ὅλοι τους παιδιά. Στὶς σκέψεις καὶ στὶς

ἐνέργειες. Κι ἀμέσως λύνονται ὅλα τὰ παγκόσμια προβλήματα. Οὔτε πόλεμοι, οὔτε πυρετὸς ἐξοπλισμῶν, οὔτε κακία, οὔτε μίση. Ἕνας παραδεισένιος κόσμος. Μιὰ παραδεισένια ζωὴ.

Χριστοῦ γεννα.

Ἡ ποιητικὴ ἔξαρση τοῦ Παλαμᾶ ποῦ ἐμπνέεται καὶ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, κορυφώνεται στὸ τελευταῖο ἀπὸ τὰ τέσσερα ποιήματά του, μὲ τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται στὸ σωτηριῶδες αὐτὸ γεγονός. Σ' αὐτὸ περιορίζεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὸ ἱστορικὸ γεγονός. Ἀσχολεῖται μ' ὅλους καὶ μὲ ὅλα, ὅσα δηλ. εἶχαν τὴν τιμὴ νὰ παίξουν κάποιο ρόλο τὴν μεγάλη ἐκείνη βραδυά. Κούνια — κατὰ τὸν ποιητὴ —, ἄγγελοι, Μάγοι, ἀστέρι, βοσκαί, ζῶα, ἄχυρα κ.λ.π. παίρνουν μορφὴ ἀπ' τὴ δεξιότεχνη πένα του, ποῦ μ' αὐτὴ ὄπλο ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ νὰ νοιώσῃ, νὰ τὰ δῇ, νὰ τὰ ζήσει, γιὰ νὰ ἔχῃ, ἀπὸ πρῶτο χέρι, προσωπικὴ ἐμπειρία τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ γεγονότος.

Τὸ ποίημα μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῆ ἀποκλειστικὰ σὰν προσωπικὸ ποίημα τοῦ ποιητῆ. Ἐκφράζει τὴ λαχτᾶρα του νὰ νοιώσῃ, νὰ γνωρίσῃ τὸ Βρέφος τῆς Βηθλεέμ. Συμμερίζεται τὴν πανανθρώπινη ἐκπληξὴ μπρὸς στὸ θεῖο μεγαλεῖο καὶ τὴν θεία συγκατάβαση.

Μεταφέρεται πολλὰ χρόνια πίσω. Ζεῖ στιγμὴ πρὸς στιγμὴ ὅλα τὰ θαυμάσια καὶ ὑπερφυσικὰ γεγονότα. Κρυμμένος ἴσως σὲ κάποια γωνιὰ τῆς ἱερῆς σπηλιᾶς περιγράφει τὰ ὅσα ἐκθαμβος καὶ ἐκπληκτος βλέπει νὰ ξετυλίγωνται μπρὸς στὰ μάτια του. Ἀπ' τὸ οὐράνιο φῶς τοῦ ἄστρου, τὴν κούνια, τοὺς Μάγους καὶ τοὺς ἀγγέλλους — ταχυδρόμους τῶν ποιμένων. Στρέφει τὸ βλέμμα του ψηλά, στὸν οὐρανὸ καὶ ἀνάμεσα στὰ ἄστρα διακρίνει καθαρὰ μιὰ δόση ζήλειας, γιὰ τ' ἄλλο τ' ἄστρο, ποῦ στὴν ξέχωρη λάμψη του ἐκεῖνα θωριάζουν. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο παίρνει μιὰ ἀνάπαυλα στὸ φανταστικὸ του ταξίδι.

Ξαναγυρίζει στὴν σημερινὴ πραγματικότητα. Ἀναζητᾶ ξανά, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ἐκεῖνο τ' ἀστέρι. Ἀναρωτιέται ποῦ νὰ βρισκεται τώρα, ἴσως χωρὶς φῶς, σβησμένο γιὰ πάντα, μιὰ καὶ μὲ τὴ λάμψη του τὸ νέο Φῶς σκεπάζει τὸ δικό του. Τὸ ἀναζητᾶ, γιὰτὶ αἰσθάνεται ἀπόλυτα τὸ χαμὸ, τὴν ἀπώλειά του. Καὶ στὶς δύσκολες μέρες ποῦ περνᾶμε, ἴσως μ' αὐτὸ μόνο ὁδηγὸ θὰ μπορούσαν νὰ ξαναγελάσουν τὰ σφιγμένα ἀπὸ τὶς δοκιμασίες τῆς ζωῆς χεῖλη τῶν ἀνθρώπων. Νὰ φωτισθοῦν οἱ σκοτισμένες ἀπὸ τὴν ἀμαρ-

τία καρδιές. Ἀναρωτιέται ὁ ποιητὴς καὶ φαντάζεται συνάμα πόσο διαφορετικὸς θὰ ἦταν ὁ κόσμος κάτω ἀπὸ τὴ λαμπεράδα τοῦ ἀστεριοῦ ἐκείνης τῆς βραδιᾶς. Κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ Νέου Φωτὸς ποὺ τόσο ἀπλόχερα ξεχύθηκε σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, σ' ὅλη τὴν πλάση.

Τὸ δεύτερο μέρος εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἓνα προσωπικό του ξέσπασμα ζήλειας. Ζήλειας, γιὰ τὴν τύχη ποὺ εἶχαν ἡ φτωχικὴ φάτνη, τὰ ταπεινὰ ζῶα, τὰ ξεραμένα ἄχυρα, ποὺ πρῶτα ἀξιώθηκαν νὰ δοῦν, νὰ ἀγγίξουν, νὰ νοιώσουν τὴ ζεστασιά καὶ τὴν παρουσία Του, νὰ ἀκούσουν τὴ φωνὴ Του. Καὶ ὅλο ἐνθουσιασμό καὶ λαχτάρα ἀνακράζει. Δὲν ἦταν νάμουν ἄχυρο; Ἄχυρο; Τόση ταπείνωση καὶ τόσο μεγαλεῖο μαζί! Ἐνα ἄχυρο! Σὰν ἐκεῖνα ποὺ κρατοῦν καὶ ζεσταίνουν τὸν «Βαστάζοντα τὰ πάντα», τὸν Σωτῆρα, τὸν Λυτρωτὴ. Νὰ δῆ τὴ ματιά, τὸ χαμόγελο, νὰ νοιώσῃ τὴ θεία πνοή, τὴ λάμψη. Νὰ αἰσθανθῇ τὴν εὐωδία τῶν προσφορῶν ποὺ οἱ πρῶτοι εἰδωλολάτρες, τρεῖς Μάγοι, ἄφησαν εὐλαβικά στοὺς πλάι τῆς θείας Φάτνης. Νὰ δῆ τὴν Παρθένο, ποὺ μὲ κατακόκκινο τὸ πάναγγο πρόσωπό της καὶ μὲ μάτια γεμᾶτα ἔκσταση καὶ μεγαλεῖο, βλέπει, ἀκούει ἀμήχανα τὰ ὅσα γύρω της συμβαίνουν.

Συνεπαρμένος ὁ ποιητὴς ἀπ' τὸ θεῖο αὐτὸ ὄνειρο, ἀπ' τὴν ἀνείπωτη αὐτὴ εὐτυχία, ἀναφωνεῖ ξανά:

Νάμουν τοῦ στάβλου ἓνα ἄχυρο...

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Λόγω μεγάλης ἐλλείψεως χάρτου, εἴμεθα ἠναγκασμένοι, ὅπως παύσωμεν χορηγοῦντες παντὸς εἶδους ἀνάτυπα ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς Περιοδικοῖς ἄρθρων, πλὴν τῶν ἐν τῇ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» δημοσιευομένων ἐπιστημονικῶν μελετῶν, εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῶν ὁποίων θὰ δίδωμεν ἑκατὸν (100) καὶ μόνον ἀνάτυπα. Συγχρόνως εἴμεθα ἠναγκασμένοι, ὅπως περιορίσωμεν μέχρι τοῦ κατωτάτου δυνατοῦ ὀρίου τὰς σελίδας τῶν Περιοδικῶν μας.

Ἐκ τῆς Διευθύνσεως

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Ο ΑΓΙΟΣ ΑΓΓΕΛΗΣ

(1680)

«Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ἅγιος νεομάρτυς Ἀγγελῆς, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει μαρτυρήσας κατὰ τὸ 1680 ἔτος, εἶπει τελειοῦται».

Ἀπὸ τὴν στιγμήν ποῦ τὸ Ἑλληνικὸ Γένος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συνύφαναν τὴν ὑπαρξίαν τους μέσα στὴν ἱστορία, ἀντιμετώπισαν καὶ ἀντιμετωπίζουν μιὰ κοινὴ πορεία γεμάτη ἐμπόδια, ὑπέροχες ἐξάρσεις κατορθωμάτων καὶ ἀπέραντα πεδία ἀθλήσεως. Δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ νὰ εἶναι κανεὶς «Χριστιανός», ἔτσι ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἐκκλησίας Θεάνθρωπος Ἰησοῦς. Οὔτε εἶναι εὐκόλο νὰ φέρνῃς πάνω σου ὅλο τὸ βᾶρος τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως καὶ νὰ ρυθμίζῃς τὴν ζωὴν σου μὲ ἐθνικὴ εὐθύνη. Μὲ συναίσθησι ἀποστολῆς, ποῦ ἔχει μιὰ τόσο πλοῦσια καὶ περήφανη κληρονομία.

Κάθε πιστὸς Ἑλληνας Χριστιανὸς εἶναι ὑποχρεωμένος σ' ὅποιαδήποτε ἐποχὴ καὶ ἂν ζῆ, νὰ δίνει «τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ στίς μέρες μας εἶναι ἀνάγκη «διδόναι λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος», ποῦ σημαίνει, πῶς ὁ πιστὸς ἔχει στὴν σκέψιν του κάθε στιγμήν τὸ μαρτύριο. Πῶς σὲ κάθε περίπτωσι πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ ὁμολογήσῃ, νὰ βεβαιώσῃ καὶ νὰ μεταδώσῃ τὸ βαθύτερον πιστεῦμα του. Νὰ σταυρώσῃ τὶς ἐπιθυμίας του καὶ τὶς χοϊκὰς ἐπιδιώξεις του καὶ νὰ γίνῃ ἕνα γνήσιον παιδί τοῦ Χριστοῦ.

Αὐτὴ ἡ συνεχὴς μαρτυρία, τόσο ἀπαραίτητη στίς μέρες μας, ἂν δὲν φτάνῃ στὴν ἡρωϊκὴ αἵματηρὴ προσφορά, ὥστόσο ὑπῆρξαν ἐποχὲς ποῦ ἦταν κάτι πολὺ συνηθισμένο! Ἦταν τρόπος ζωῆς! Καθημερινὴ σκέψιν καὶ ἐλπίδα πολλῶν ψυχῶν, ποῦ ἔνοιωθαν τὴν φλόγα τῆς πίστεως νὰ κατακαίῃ τὴν καρδιάν τους.

Ἰδιαιτέρα, ὑπῆρξαν τέτοιες μαρτυρικὲς μορφὲς κατὰ τὰ σκληρὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Τότε ποῦ ὁ Χριστιανὸς ἦταν ἔννοια συνυφασμένη μὲ τὸ μαρτύριο, μὲ τὸν θά-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 67 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 τεύχους.

νατο. Ἡ παρουσία του ἦταν διαρκῶς μιὰ πρόκλησι τοῦ Ἀγαρηνοῦ, γιὰ νὰ σὲ ὀδηγήσῃ στὴν θυσία. Νὰ ξεριζώσῃ τὰ σπλάγγνα σου, δίχως πολλές ἐξηγήσεις, καὶ νὰ σὲ ρίξῃ στὴν φωτιά.

Καὶ ἦταν ἀμέτρητες ἑκατοντάδες οἱ γνωστοὶ αὐτοὶ καὶ ἄγνωστοὶ μάρτυρες τῆς πίστεως καὶ τοῦ Γένους. Μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Πόλεως καὶ μέχρι τὰ χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως ἦταν ὅλοι ἐκεῖνοι, πὺρ μὲ ὑψηλὴ συνείδησι χρέους, βαθειὰ ἑλληνικότητα καὶ ἀπέραντη χριστιανικὴ πίστι δέχτηκαν νὰ μαρτυρήσουν, ἀμετακίνητοι στὴν καταγωγὴ καὶ τὴν ιδιότητά τους.

Διαβάζουμε ἀπὸ τὴν «Μαρτυρία Ἰησοῦ Χριστοῦ» τοῦ Μητροπολίτου Κοζάνης Διονυσίου:

«Πρὸ πρῶτα ὅμως ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωσι τῆς Πόλης καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐθνεγερσίας, μία μεγάλη σειρὰ ἁγίων Μαρτύρων πιστοποιεῖ τὸν δεσμὸ μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους ἢ καλύτερα τὴν ἐπιβίωσι τοῦ Ἔθνους μέσα στὴν ἡγεσία, στὰ προνόμια καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτοὶ μὲ ἓνα ὄνομα εἶναι οἱ Νεομάρτυρες, καινούργια θύματα στὸν βωμὸ τῆς πίστεως, νέα προσφορὰ τῆς Ἐκκλησίας στὸ ἰδανικὸ τῆς ἐλευθερίας, τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς. Τὸ αἷμα τους, καθὼς ἐπότιζε κάθε τόσο καὶ σὲ κάθε τόπο τὸ χῶμα, κρατοῦσε ζεστὴ τὴν θρησκευτικὴ πίστι καὶ ζωογονοῦσε τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν ραγιαδῶν. Δυστυχῶς δὲν μελετήθηκε ἀκόμα καὶ δὲν ἐκτιμήθηκε καθὼς τῆς ἀξίζει ἢ ὑπηρεσία καὶ ἢ προσφορὰ αὐτῆ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Ἔθνος. Οὔτε ἓναν πλήρη κατάλογο τῶν ὀνομάτων οὔτε τὰ περιστατικὰ τοῦ μαρτυρίου των γνωρίζομε. Εἶναι πάντως πολλοί, περισσότεροι ἀπ' ὅσους ξέρομε καὶ γνωρίζομε τὰ ὀνόματά τους. Τὰ τετρακόσια χρόνια τῆς σκλαβιάς γιὰ τὴν Ἐκκλησία, πὺρ μέσα της κρύβει καὶ θάλπει τὸ Ἔθνος, εἶναι χρόνια μαρτυρικά. Πάντα ἢ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι «μαρτυρία Ἰησοῦ», μὰ πολὺ περισσότερο στὸν καιρὸ τοῦ διωγμοῦ. Καὶ στὸν διωγμὸ αὐτὸν ἦταν ἀναγκασμένη ἢ Ἐκκλησία νὰ σηκῶνῃ δύο βάρη, ἓνα δικό της κ' ἓνα ἐκεῖνο τοῦ Ἔθνους».

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΕΡΟΥΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

300. Ὅταν κατὰ τὰς διατεταγμένας δεσποτικὰς ἐορτὰς ἀντὶ τοῦ τρισαγίου ὕμνου ψάλλεται ὑπὸ τῶν ψαλτῶν «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε» ἢ «Τὸν σταυρὸν σου προσκυνοῦμεν, δέσποτα», τότε ὁ λειτουργὸς μετὰ τὴν μυστικὴν εὐχὴν τοῦ τρισαγίου ὕμνου τί πρέπει νὰ λέγῃ μυστικῶς, τὸ τρισάγιον διὰ νὰ δικαιολογητῆ ἢ ὑπόσχεσις τῆς εὐχῆς «αὐτός, δέσποτα, πρόσδεξαι καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν τρισάγιον ὕμνον», ἢ νὰ λέγῃ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν...» ἢ «Τὸν σταυρὸν σου...»; (Ἑρώτησις Αἰδεσμ. Ν. Κοτσόβολη).

Σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς παλαιότερες ἀπαντήσεις (ἐρώτησις ὑπ' ἀριθμ. 149) γράφαμε ὅτι, καίτοι δὲν ἔχομε καμμία τυπικὴ διάταξι πού νὰ καθορίξῃ στὶς περιπτώσεις αὐτὲς τί πρέπει νὰ λέγουν οἱ ἱερεῖς, ὀρθῶς ἐπικρατεῖ ἡ πρᾶξις νὰ λέγουν καὶ αὐτοὶ ἀντὶ τοῦ τρισαγίου τὸν προβλεπόμενο γιὰ τὴν ἐορτὴ ὕμνο, τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν...» ἢ τὸ «Τὸν σταυρὸν σου...» κατὰ τὴν περίπτωσι. Παλαιότερον οἱ ὕμνοι αὐτοὶ ἐψάλλοντο περισσότερες φορές, προφανῶς ὡς ἐφύμνιο σὲ κάθε στίχο ἢ σὲ στίχους κατ' ἐκλογὴν τοῦ 79ου ψαλμοῦ («Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσχεσ...»), ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχεται καὶ ὁ στίχος «(Κύριε, Κύριε,) ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε...» (στίχ. 15-16), πού λέγεται μέχρι σήμερα στὴν ἀρχιερατικὴ λειτουργία ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀρχιερέα. Στὴν ψαλμωδία αὕτη συμμετεῖχαν καὶ οἱ κληρικοί, ὅπως μέχρι σήμερα, ἄλλον ἀπὸ τὸν προβλεπόμενο ὕμνο, δηλαδὴ τὸ τρισάγιο, τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν...» ἢ τὸ «Τὸν σταυρὸν σου...». Ἡ ἀπαγγελία τοῦ τρισαγίου ἢ τοῦ ἀντ' αὐτοῦ ψαλλομένου ὕμνου, πού γίνεται κατὰ τὴν σημερινὴ τάξι ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς, εἶναι μιὰ ἀναπλήρωσις τῆς μὴ συμμετοχῆς τῶν στὴν κοινὴ ψαλμωδία.

Τὴν ἔλλειψι εἰδικῆς τυπικῆς διατάξεως ἀναπληρώνουν ἄλλες τυπικὲς διατάξεις, πού μποροῦν νὰ ἐφαρμοσθοῦν κατ' ἀναλογίαν στὴν περίπτωσί μας. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀπαγγελία ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ «Νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν...», πού ψάλ-

λεται στίς Προηγιασμένες. Οί ιερεῖς, μὴ συμμετέχοντες στήν ψαλμωδία τοῦ χειρουβικοῦ ἢ τοῦ ἀντ' αὐτοῦ ψαλλομένου ὕμνου, ἀπαγγέλλουν τὸ «Νῦν αἱ δυνάμεις...», ἀναπληρώνοντες καὶ ἐδῶ τὴν μὴ συμμετοχὴ των στήν κοινὴ ψαλμωδία. Οἱ τυπικὲς διατάξεις ἐδῶ ρητῶς διορίζουν ὅτι ἀπαγγέλλουν καὶ αὐτοὶ τὸν ἀντὶ τοῦ χειρουβικοῦ ψαλλόμενον ὕμνον.

Ἡ ἐρώτησις θέτει τὸ ζήτημα σὲ ἄλλη βᾶσι: Ἡ εὐχὴ τοῦ τρισαγίου ὕμνου ρητῶς ἀναφέρεται στήν ψαλμωδία τοῦ τρισαγίου «πρόσδεξαι καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν τρισαγίον ὕμνον». Αὐτὸν ὑπαινίσσονται καὶ οἱ ἀρκτικὲς φράσεις τῆς εὐχῆς: «Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ τρισαγίῳ φωνῇ ὑπὸ τῶν σεραφεῖμ ἀνυμνούμενος...». Ἡ εὐχὴ αὕτη εἶναι πράγματι γραμμένη εἰδικῶς σὰν εἰσαγωγὴ στήν ψαλμωδία τοῦ τρισαγίου.

Ἡ ἀπαγγελία ὅμως τοῦ τρισαγίου ἀπὸ μόνους τοὺς ιερεῖς, ἀντὶ τοῦ «Ὅσοι εἰς Χριστόν...» καὶ τοῦ «Τὸν σταυρόν σου...», μόνον φαινομενικὰ θὰ δικαιολογοῦσε τὴν «ὑπόσχεσι» τῆς εὐχῆς. Θὰ ἔδινε δηλαδὴ μία ἐπίφασι μόνου λειτουργικῆς συνεπειᾶς. Ὁ λαὸς καὶ πάλι δὲν θὰ ἔψαλλε τὸ τρισαγίον, ποὺ εἶναι τὸ θέμα καὶ τὸ αἶτημα τῆς εὐχῆς. Γιατὶ ἡ εὐχὴ δὲν ἀναφέρεται μόνου στοὺς ιερεῖς, ἀλλὰ σὲ ὁλόκληρον τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα, ποὺ ἐνωμένη μαζὶ μετὶ τῆς ἀγγελικῆς δυνάμεως πρόκειται νὰ δοξολογήσῃ τὸν ἐν Τριάδι Θεό, συμπσαλμωδώντας τὸν τρισαγίον ὕμνον. Εἶναι προτιμότερον νὰ δεχθοῦμε τὶς περιπτώσεις αὐτὲς σὰν ἐξαιρέσεις, κατὰ τὶς ὁποῖες γιὰ εἰδικοὺς λόγους τὴν θέσι τοῦ τρισαγίου παίρνουν παρόμοιοι, κατάλληλοι γιὰ τὴν ἑορτή, ὕμνοι.

Κάτι σχετικὸ ἔχομε καὶ στήν δευτέρα εὐχὴ τῆς τρίτης γονυκλισίας τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Πεντηκοστῆς («Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ αἰώνιος...»), ὅπου ζητοῦμε ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν χάρι «τοῦ μετὰ συντετριμμένης καρδίας ἀμετρωρίστως προσενεγκεῖν τὴν τρισαγίον δοξολογίαν», χωρὶς τελικὰ νὰ ψάλωμε τὸν τρισαγίον ὕμνον. Στὴν λειτουργικὴ πράξι δὲν εἶναι ἀσυνήθη παρόμοια φαινόμενα.

Ἄ λ λ η λ ο γ ρ α φ ί α. Αἶδεσιμ. Ε. Φίλην. Γιὰ τὸ θέμα τοῦ σπόγγου τοῦ ἁγίου ποτηρίου γράψαμε στήν ἀπάντησι στήν ὑπ' ἀριθμ. 20 ἐρώτησι. Λόγοι πρακτικοὶ καὶ συμβολικοὶ ἐπιβάλλουν τὴν χρησιμοποίησίν του, κακῶς δὲ μερικοὶ ιερεῖς τὸν καταργοῦν. Κακῶς ἐπίσης παραλείπεται καὶ ἡ θυμίασις κατὰ τὴν δοξολογία, ποὺ εἶναι ἡ προσφορὰ θυμιάματος τῆς ἀρχῆς τῆς θείας λειτουργίας. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ γράψαμε ἀναλυτικῶς στήν ἀπάντησι στήν ὑπ' ἀριθμ. 17 ἐρώτησι.

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

ΘΕΟΒΡΑΒΕΥΤΗ ΥΠΟΚΡΙΣΙΑ

Γράφει κάπου ὁ σοφὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: «Ὡσπερ οὐχ ὅμοια πρόσωπα προσώποις, οὕτως οὐδὲ αἱ διάνοιαι τῶν ἀνθρώπων» (Παροιμ. κζ' 19).

Τὸ νὰ ἀνήκουν λοιπὸν στὴν κατηγορία τῶν Ἀγίων ὀρι-
σμένοι ἄνθρωποι, δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ἕνας εἶναι ἀντίτυπο τοῦ
ἄλλου. Κοινὸ τους γνώρισμα ἔχουν, ἀπαραίτητα, τὸ ὅτι εἶναι
ψυχὲς ἀναγεννημένες, πιστεύουν φλογερὰ τὸν Θεό, τὸν ἀγαποῦν
μὲ ὄλο τους τὸ εἶναι, πράττουν τὸ θέλημά του σὲ κάθε
περίσταση.

Ἐκκεῖ καὶ πέρα ὅμως, ὅταν διαβοῦμε ἀπὸ τὸ «τί» στὸ
«πῶς», ἀρχίζουν οἱ διαφορὲς. Ἄλλη εἶναι ἡ νοοτροπία καί,
γενικώτερα, ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ καθενός. Αὐστηρὸς ὁ Μέγας
Βασίλειος, τρυφερὸς ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος. Θεωρητικὸς ὁ
Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος, πρακτικὸς ὁ Κοσμῆς ὁ Αἰτωλός. Καί
πρὶν, στὴν Ἀγία Γραφή, φωνασκὸς ὁ Πέτρος, σιωπηλὸς ὁ
Ἰωάννης. Συναισθηματικὸς ὁ Δαυῖδ, λογικὸς ὁ γιὸς του
ὁ Σολομών.

Μὲ τὸν ὅρο «διάνοιαι» τοῦ ἱεροῦ στίχου, ποῦ προτάξαμε,
ἀποδίδεται ὁ σημερινὸς ὅρος «ἰδιοσυγκρασία». Κάθε ἄνθρωπος
εἶναι ἓνα ξεχωριστὸ πρόσωπο. Ἔχει τὶς δικές του ψυχικὲς δυ-
νάμεις καὶ ἀδυναμίες. Τὶς ἰδιαιτέρες κλίσεις του. Τὰ τάλαντά του.

Ἔτσι, τὸ φάσμα τῆς ἀγιότητος παρουσιάζει ποικιλία (τύ-
πων), ποῦ ὀφείλονται ἀκριβῶς στὸ ὅτι εἶναι διάφορα πρόσωπα.

Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τύπους εἶναι ἀκραῖοι. Σχεδὸν
σκανδαλώδεις, ἀπὸ πρώτη ὄψη. Ὡστόσο, δὲν βρίσκονται καί
δὲν ἀνθοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἄς πάρουμε ἓνα τέτοιο παράδειγμα: τοὺς διὰ Χριστὸν σα-
λοῦς. Εἶναι οἱ θαυμαστοὶ ἀκροβάτες τῆς ταπεινοφροσύνης. Αὐ-

τοὶ οἱ ἅγιοι, εὐάριθμοι ἀλλὰ ἐκθαμβωτικοί, δὲν ἔκρυβαν ἀπλῶς τὴν ἀγιότητά τους, ἀλλὰ καὶ παραμόρφωσαν, ἀντινομικὰ θάλεγε κανεῖς, τὴν ἐπιφάνειά της.

Ἐποκρίνονταν πῶς ἦταν τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ὅ,τι ἀληθινὰ ἦταν.

Ἦταν ὁ ἀντίπους τῶν κατακρίτων Φαρισαίων. Ἐκεῖνοι ἔποκρίνονταν τοὺς εὐσεβεῖς, ἐνῶ δὲν ἦταν. Καὶ σωστὰ ὁ Κύριος τοὺς παρωμοίασε μὲ τάφους, ποὺ ἀπ' ἔξω εἶναι ἀστραφτεροὶ καὶ περιποιημένοι, ἐνῶ ἀπὸ μέσα ὅλο σαπίλα καὶ δυσωδία.

Αὐτοί, οἱ διὰ Χριστὸν σαλοὶ, μ' ἓνα ἀπαράμυλλο ψυχικὸ σθένος, ἔκαναν τὸ ἀντίθετο. Ἐξωτερικὰ προκαλοῦσαν τὸν ἀποτροπιασμό, ἐνῶ ἐσωτερικὰ ἦταν διαμάντια τῆς Χάρης.

Δύσκολη, πολὺ δύσκολη αὐτὴ ἡ θεοβράβευτη ἔποκρισία. Ἄπαιτεῖ φρόνημα βαθύτατα ταπεινὸ καὶ πρωτότυπη ἱερὴ φαντασία. Ἀκόμη, ψυχικὴ ἀντοχὴ ἀσυνήθιστη.

Γιατί τὸ ἔκαναν αὐτό; Μὰ γιατί ἄλλο παρὰ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τίς ἀρετές τους; Ὅταν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι γνωρίζουν καὶ ἀναγνωρίζουν σὲ σένα ἓναν ἀληθινὸ ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ, κινδυνεύεις νὰ πάψης νὰ εἶσαι τέτοιος ἄνθρωπος. Τὰ εἶγε τῆς κοινῆς γνώμης ὑποθάλλουν τὸ φίδι ποὺ λέγεται «ἐγὼ». Καὶ αὐτό, δυναμωμένο καὶ ἐρεθισμένο, δαγκώνει τότε τὴ φτέρνα τῆς ψυχῆς καὶ μᾶς θανατώνει.

Στὴν ψυχὴ, ἀρκεῖ καὶ περισσεύει τὸ νὰ ξέρη ὁ Θεὸς πόσο ἄδοξα τοῦ ἀνήκει. Ἐχει μιὰ θεία αὐτάρκεια μέσα της. Περιττὰ, ἀλλὰ καὶ θανατερὰ λογαριάζει τὰ ἐγκώμια τῶν ἀνθρώπων. Ἀπ' αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἀπέραντη αὐτάρκεια ξεκινώντας, πρόβαλαν οἱ διὰ Χριστὸν σαλοὶ τῆς Ἐκκλησίας, δόξα της ἀπὸ τίς πιὸ σπάνιες ἀλλὰ καὶ τίς πιὸ ἀκριβές.

Ἐποκλίνεται τὸ πνεῦμά μας ἐνώπιόν τους. Εἶναι μιὰ τάξη ἁγίων πολὺ ὑψηλὴ. Εἶναι παλικάρια τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὰ πιὸ γενναῖα, ἴσως καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Μάρτυρες.

Μ' αὐτούς, τοὺς σαλοὺς, ὁ Χριστὸς ἀγίασε τὴν πιὸ σιχαμερὴ ἀπ' ὄλες τὶς ἁμαρτίες: τὴν ὑποκρισίαν. Σχῆμα ὀξύμωρον, ἀλλὰ βαθύτατον ἀληθινόν. Σχῆμα ποῦ ξενίζει στὴν ἀρχή, ἀλλὰ μετὰ θέλγει καὶ ἐξυψώνει τὸν κάθε πιστό, προκαλώντας ἓνα αὐθόρμητον «Δόξα σοι, Κύριε», μὴν αὐθόρμητη ἐπανάληψη τοῦ δαυϊτικοῦ στίχου: «Εὐφράνθητε ἐπὶ Κύριον καὶ ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, καὶ καυχᾶσθε, πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ» (Ψαλμ. λα' 11).

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

== Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α ==

Κ. Γ. Μπόνη, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας. — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Λειτουργικὰ στοιχεῖα ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης. — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Ἡ θύρα τῆς σωτηρίας. — **Μητροπ. Δημητριάδος Χριστοδούλου**, Ὁ μοναχικὸς βίος εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. — **Ι. Κ.**, «Γί σὺ ἐνταῦθα Ἡλιού». — **Ἀρχιμ. Ἀμβροσίου Γ. Λενῆ**, Ἡ ἀθεΐα χθὲς καὶ σήμερον. — **Ἀρχιμ. Παντελ. Μπεζενίτη**, Ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀνανέωσις τοῦ «Κατηχητικοῦ Σχολείου». — **Πρεσβ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ**, Λειτουργικὴ ζωὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῆς Δ. Γερμανίας. — **Χρήστου Ἀνδρεάδη**, Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ στὸ ποιητικὸν ἔργο τοῦ Κωστή Παλαμᾶ. — **Δημ. Σ. Φερούση**, Μορφὲς τοῦ γένους. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, Θεοβράβευτη ὑποκρισία.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶν 1, Ἀθήναι 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.
